

**Adami Tanneri E Societate Iesv, S. Theologiæ D. Et In
Academia Ingolstad. Professoris, Theologiæ Scholasticæ
Tomus ...**

Cum triplici Indice

De Fide, Spe, Charitate, Ivstitia, Religione, caeterisq[ue] virtutibus [et]
vitijs: ac varijs hominum statibus. Secvndæ Secvndæ S. Thomæ
Aqvinatis Respondens

Tanner, Adam
Ingolstadii, 1627

Quæstio II. De fortitudine, ac virtutibus annexis, vitijsque oppositis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72877](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72877)

62 His autem omnibus vitijs seu peccatis comūne quiddam est vitium *Imprudentia*; quæ plures sub se species continet, idque tripliciter, vt docet S. Thomas quæst. 53. art. 2. 1. *Per oppositionem ad diuersas partes subiectiuas prudentia*. Sicut enim distinguitur prudentia, in *monasticam*, quæ est regitiua vnus, & in alias species prudentia, quæ sunt multitudinis regitiua; ita etiam *imprudentia*. 2. *secundum partes quasi potenciales (seu actus diuersos) prudentia*, vt sunt *recta consultatio, rectum iudicium, & imperium*, de qua partitione prudentia superius loquuti sumus. 3. *per oppositionem ad ea, quæ requiruntur ad prudentiam, velut partes integrales eiusdem*. Quia tamen partes illæ integrantes ordinantur ad dirigendos prædictos tres actus rationis; idcirco vitia illa integranibus eiusmodi partibus opposita non distinguuntur ab explicatis hactenus, sed ad eadem reducuntur; sicut *incautela & incircumspectio* includuntur sub *inconsideratione*; defectus *docilitatis, & memoria, vel rationis*, pertinet ad *precipitationem*. *Imprudentia vero, & defectus intelligentia* pertinet ad *negligentiam & inconstantiam*, vt docet S. Thomas ibidem cit. q. 53. a. 2.

63 Vbi addit, licet *imprudentia* non sit vitium generale per essentiam, quasi de omnibus peccatis prædicetur, esse tamē generale vitium seu peccatum, per participationem. Sicut enim prudentia participatur quodammodo in omnibus virtutibus, in quantum est directiua earum, ita & *imprudentia* in omnibus vitijs & peccatis: nullum enim peccatum potest accidere, nisi sit defectus in aliquo actu rationis dirigentis; quod pertinet ad *imprudentiam*.

Verum etsi quidem omnis peccans sit imprudens, siue per omissionem efficacia illius iudicij, quo recte ac secundum virtutem re ipsa homo dirigitur; siue quia in actu exercito stulte creaturam aliquam diuinæ obedientiæ antepōnit; & vero etiam moraliter loquendo, ante quoduis peccatum, præsertim quod ex passione committitur, præcedat in intellectu tum defectus aliquis considerationis, adeoque ignorantia seu inconsideratio aliqua; tum fere etiam, (præcipue si loquatur de peccatis commissionis, quæ efficacem quendam actum voluntatis erga rem illicitam inducunt) iudicium quoddam bonis moribus non consentaneum, adeoque contra prudentiam, præctice erroneum, quo aliquid absolute iudicatur, etsi diuinæ legi repugnans, hic & nunc esse operanti conueniens, ob delectationem, vtilitatem, & similem rationem temporalem, dignumq; ac sufficiens, vt hic & nunc expetatur: tamen absolute ac vniuersim non necessario ante quoduis peccatum, præcedit in intellectu, aut error iudicij vero imperij, aut defectus inconsiderationis seu ignorantia, vt cum multis alijs docuit tom. 2. disp. 4. q. 9. dub. 2. Idemque tradit Lessius hic c. 2. n. 16. etsi multi repugnent, vt ibid. dictum.

Neque vero peccata contra prudentiam sunt distincta ab ijs, quæ ex illis consequuntur, seu ad quæ illa ordinantur, nisi cum ipsa per se & directa intentione, quatenus formaliter prudentia aduerfantur; sunt voluntaria, vt ex communi tradit Valentia hic q. 5. pun. 1. & superius etiam de peccatis per defectum prudentia oppositis dictum.

Q V Æ S T I O II.

De Fortitudine, ac virtutibus annexis, vitijsque oppositis.

S. Thomas 2. 2. q. 123. vsque ad 140.

Equitur quidem post prudentiam, apud Sanctum Thomam, spectato dignitatis ordine, tractatio de iustitia ac virtutibus annexis: sed nos ob delectam initio huius disputationis causam, sine vilo incommodo, aut rerum tractandarum confusione, materiam de fortitudine, & temperantia, iustitiæ antepōnimus; siquidem consistat, tractationem illam de Fortitudine & Temperantia à tractatu Iustitiæ prorsus independentem esse.

Absoluetur autem hæc quæstio sex dubitationibus. I. De Fortitudine secundum se, ac dono fortitudinis adiuncto. II. De actibus Fortitudinis, speciatim de Martyrio, velut præcipuo actu fortitudinis. III. De præceptis fortitudinis, ac vitijs fortitudini oppositis; nimirum timore, intimiditate, audacia. IV. De partibus fortitudinis in communi; ac speciatim de magnanimitate, velut prima virtute fortitudini adiuncta; ac vitijs eidem oppositis; nimirum presumptione, ambitione, inani gloria, & pusillanimitate. V. De magnificentia, secunda virtute fortitudini annexa, ac vitijs eidem oppositis. VI. De tertia & quarta virtute fortitudini adiuncta, scilicet patientia, & perseverantia, ac vitijs oppositis.

DVBIVM I.

De fortitudine secundum se, ac dono fortitudinis adiuncto.

S. Thomas 2. 2. q. 123. & 139.

Distribuemus doctrinam S. Thomæ hac de re in certa quæstia; ac sicubi opus erit notationes breues, vt in re facili, nec multum controuersa, addemus. Primo igitur quaritur an, & qualis virtus in genere sit fortitudo. Respondetur sequentibus assertionibus.

ASSERTIO I. Fortitudo est virtus. Ita cum Aristotele 3. Ethic. & Augustino lib. de moribus Ecclesiæ c. 15. & 22. S. Thomas cit. q. 123. a. 1. ex communi. Patet Sapientiæ 8. v. 7. vbi sub nomine virtutis ceteris virtutibus moralibus annumeratur. Ratio est. quia iuxta Aristotelem 2. Ethic. c. 6. virtus est; quæ bonum facit habentē, & opus eius bonum reddit: quod etiā præbet fortitudo.

Minor declaratur. Nam tripliciter bonū reddi potest opus hominis, ita vt rationi congruat. 1. dum ipsa per se ratio rectificatur; quod fit per prudentiam ac virtutes intellectuales. 2. Dum rectitudo rationis in rebus externis constituitur ac seruatur; quod pertinet ad iustitiam. 3. Dum tolluntur impedimenta eiusdem rectitudinis, in rebus humanis seruandæ. Dupliciter autem, inquit S. Thomas loc. cit. impeditur voluntas humana ne rectitudinem rationis sequatur. Vno modo per hoc, quod attrahitur ab aliquo delectabili ad aliquid aliud, quam rectitudo rationis requirat; hoc impedimentum tollit virtus temperantia. Alio modo quod voluntas repellitur ab eo, quod est secundum rationem, propter aliquod difficile, quod incumbit; & ad hoc impedimentum tollendum requiritur fortitudo mentis, quia scilicet huiusmodi difficultatibus resistat: sicut & homo per fortitudinem corporalem impedimenta corporalia superat & repellit. Ita S. Thomas.

Breuidis dici potest, fortitudine opus hominis bonum reddi; quia moderatur & ad honestatis normā reducit passiones humanas, nempe timores & audacias, idq; circa obiecta omnī difficultima, nimirū pericula mortis, vt inferius dicitur.

ASSERTIO II. Neque tamen omnes, qui fortia agunt, etiā fortiter, & ex virtute agunt. Ita S. Thomas cit. a. 1. ad 2. ex Aristotele 3. Ethic. c. 8. vbi ponit quinque modos eorum, qui similitudinariè dicuntur fortes, quasi exercentes actū fortitudinis, præter virtutem. Hoc enim generatim loquendo, contingit tripliciter. Primo quidem, quia feruntur in id, quod est difficile, ac si non esset difficile, quod rursus tribus modis accidit. 1. Quia homo non percipit magnitudinē periculi. 2. quia est bonæ spei ad pericula (quali fortuito) vincenda; puta cum expertus est, se sæpe pericula euasisse. 3. Propter scientiam & peritiā artis, sicut contingit in militibus, qui propter peritiā armorū & exercitium, non reputant graua pericula belli, existimantes se per suā artem (non animi virtute) posse contra ea defendi, iuxta notum illud Vegetij l. 1. de re militari c. 1. Nemo facere metuit, quod se bene didicisse confidit.

Secundo peragi solet opus fortitudinis sine virtute, propter impulsū passionis, siue tristitiæ, quæ vult repellere, vel etiam iræ. Tertio propter electionem, seu potius intentionem non debiti finis, sed alicuius temporalis commodi acquirendi, puta honoris, voluptatis, vel lucri; vel alicuius incommodi vitandi, puta vituperij, afflictionis, vel damni.

Idem patet tum ex generali doctrina de virtutibus tradita tom. 2. disp. 3. q. 2. dub. 3. vbi docuimus, ad verum actum virtutis requiri expressam, & formalem intentionem honestatis eiusdem virtutis; tum ex simili de iustitia; non enim omnis qui iusta agit, etiā iustus est, aut iuste agit, vt inferius suo loco dicitur.

ASSERTIO III. Fortitudo est virtus specialis. Ita cum S. Gregorio lib. 22. Moral. c. 1. docet S. Thomas q. 123. a. 2. ex communi. Probat; quia fortitudo habet honestatem propriam, ac materiam determinatam, vt patet tum ex dictis, tum ex Cicerone l. 2. de inuentione vbi ait: Fortitudo est considerata periculorū susceptio, & laborū perperio.

Nihilominus tamen fortitudo, quatenus generatim significat quandā animi firmitatē, nonnunquam accipitur pro generali virtute, vel potius conditione cuiuslibet virtutis; quia iuxta Aristotelem 2. Eth. c. 4. ad virtutem (in statu perfecto) requiritur firmiter & immobiliter operari. Quo sensu Ambrosius l. 1. de officijs c. 39. ait: Non mediocris animi est fortitudo, quæ sola defendit ornamenta virtutis omnis, & iudicia custodit, & quæ inexpiabili prælio aduersus omnia vitia decertat; inuicta ad labores, fortis ad pericula, rigidior aduersus voluptates, & illecebras: auaritiā fugat, tanquam labem quandam, quæ virtutem effemineat &c.

Sed in præfenti significat firmitatē tantum in sustinendis & repellendis his, in quibus maxime difficile est firmitatē habere, scilicet in aliquibus periculis grauibus, vt magis inferius patebit: quamquam hoc ipso etiā sensu coadiuuat ad resistendū impugnationibus omnium vitiorum. Qui enim potest firmiter stare in his, quæ sunt difficilissima ad sustinendum, consequens est, quod sit idoneus ad resistendū alijs, quæ sunt minus difficilia, vt ait S. Thomas cit. q. 123. a. 2. ad 2.

ASSERTIO IV. Fortitudo est virtus cardinalis. Ita S. Thomas q. 127. a. 1. r. ex communi. Probat, tum ex scriptura, annuerante Fortitudinē cæteris virtutibus cardinalibus, Sapientiæ 8. v. 7. Sobrietatem, & prudentiam docet, & iustitiam, & virtutem (seu fortitudinem) quibus, vtilius nihil est in vita hominibus: tum auctoritate Patrum idē doctentium, speciatim Ambrosij l. 5. in Lucam super illud Beati pauperes, Augustini l. de moribus Ecclesiæ c. 15. & 22. & Gregorij l. 22. Moral. cap. 1.

Ratio est. Quia virtutes cardinales siue principales dicuntur, quæ præcipue sibi vindicant id, quod pertinet communiter ad virtutes. Inter alias autem communes virtutis conditiones vna ponitur firmiter operari, vt patet ex Aristotele 2. Ethic. c. 4. Laudem autem firmitatis potissime sibi vindicat fortitudo. Tanto enim magis laudatur qui firmiter stat, quanto habet grauius impellens ad cadendum, vel ad retrocedendum. Impellit autē hominem ad discedendum ab eo, quod est secundū rationem, & bonum delectans, & malum affligens: sed grauius impellit dolor

corporis, quam voluptas. Nemo enim est, inquit Augustinus l. 83. q. 36. qui non magis fugiat dolorem, quam appetat voluptatem; quandoquidem videmus, etiam immanissimas bestias à maximis voluptatibus absterreri dolorum metu. Et inter dolores animi, & pericula, maxime timetur ea, quæ ducunt ad mortem, contra quæ firmiter stat fortis. Ita S. Thomas cit. a. 11.

9 Quæritur secundo, quod sit obiectum, seu materia, quibus usus & officium fortitudinis. **ASSERTIO I.** Fortitudo est circa timorem, & audaciam, velut circa propriam materiam, in qua moderanda versatur. Ita S. Thomas q. 123. a. 3. ex Aristotele l. 2. Eth. c. 7. & l. 3. c. 6. & 9. & communi: Ratio est; quia cum ad fortitudinem spectet, removere impedimentum, quo retrahitur voluntas à sequenda ratione, propter aliquod difficile, quod incumbit, ut dictum, necesse est, fortitudinem principaliter versari circa timores difficilius rerum, quæ retrahere solent voluntatem à sequenda ratione. Et quia necesse est, rerum difficultium impulsu, non solum firmiter tolerare, cohibendo timorem, sed etiam moderate aggredi, cumque exterminare ad securitatem impofterum consequendam; quod spectat ad rationem audaciam, ideo fortitudo est circa timores & audacias, quasi cohibitiva timorum, & audaciarum moderatima.

10 **ASSERTIO II.** Fortitudo mediate etiam versatur circa pericula & labores, velut circa obiecta prædictarum passionum; maxime vero circa pericula mortis, quæ ab honesto auocent. Ita S. Thomas q. 123. a. 3. ad 2. & a. 4. & 5. in corpore. Ratio est; quia ipsimet timores & audaciæ, quas fortitudo moderatur, cum sint quædam animi passiones, habent sua quædam obiecta, nec alia, quam mala futura ardua, nimirum pericula & labores, seu difficultates imminentes; quibus animus maxime consternari solet, ut sint pericula mortis; quæ quia in bello potissimum reperiuntur, ideo Aristoteles 3. Eth. c. 3. & 9. asseruit, fortitudinem maxime esse circa mortem, quæ est in bello.

11 **ASSERTIO III.** Fortitudo magis occupatur circa timores reprimendos, quam circa audacias moderandas; & ideo principalior actus fortitudinis est sustinere, hoc est, immobiliter sistere in periculis quam aggredi. Ita cum Aristotele 3. Eth. c. 9. docet S. Thomas q. 123. a. 6. ex communi. Ratio est; quia timorem reprimere, adeoque pericula sustinere, difficilius est, quam audaciæ moderari, seu pericula aggredi, triplici ratione. 1. Quia sustinere unusquisque videtur ab aliquo fortiori inuadente; qui autem aggreditur inuadit per modum fortiori: difficilius autem est pugnare cum fortiori, quam cum debiliore. 2. Qui sustinet, iam sentit pericula imminencia; qui autem aggreditur, habet ea ut futura: difficilius autem est, non moueri à presentibus, quam à futuris. 3. Sustinere importat diuturnitatem temporis (si enim cito cedat, sustinere non dicitur); sed aggredi potest aliquis ex subito motu: difficilius est autem, diu manere immobile, quam subito motu moueri ad suscipiendum aliquod arduum.

Vnde Aristoteles l. 4. Eth. c. 8. ait; quosdam esse præuolantes ante pericula, in ipsis autem discedere: fortes autem è contrario se habere. Et quamuis sustinere significet quidem passionem corporis, simul tamè etià significat actum animæ, fortissime inherens bono, nec cedens passioni corporali iam imminenti.

ASSERTIO IV. Fortis quidem velut proximum finem intendit, ut similitudinè sui habitus exprimat in actu: finis autem eius remotus & vltimus est beatitudo, siue Deus. Ita S. Thomas q. 123. a. 7. & posterior pars constat ex dictis suo loco de beatitudine tom. 2. disp. 1. q. 1. dub. 4. & 5. & Augustino lib. de moribus Ecclesiæ c. 15. vbi ait: Fortitudo est amor (scilicet causaliter) omnia propter Deum facile perferens. Ratio prioris partis est; quia finis cuiusque agentis est, ut similitudinem suam forme in subiectum inducat: sicut finis ignis calefacientis, ut inducat similitudinem sui caloris in patiente; & finis ædificatoris est, ut inducat similitudinem suam artis in materiam.

Huc refert S. Thomas verba Aristotelis 3. Eth. c. 7. cum ait: Forti fortitudo est bonum. Vbi tamen proprie significat, à fortiter agente intendi ipsam honestatem fortitudinis, iuxta dicta quæst. 1. assert. 2.

ASSERTIO V. Etsi quidem fortis ex consideratione sui actus, honestatisque eiusdem, secundum animam delectetur, tamen ex perpessione, tristitia & molestorum, in quibus versatur, dolorem sentit, atque tristatur. Ita S. Thomas q. 123. a. 8. ex Aristotele 3. Eth. c. 9. asserent, quod fortis in suo actu nihil delectabile videtur habere, nõ quod tristitia animali vincatur delectatio virtutis; sed quod dolor corporalis, est sensibilior, & apprehensio sensitiua magis est hominis in manifesto: quo sit, ut à magnitudine corporalis doloris, quasi euanescat delectatio spiritualis, quæ est de honestate virtutis; ita ut per dolorem sensus impediatur mens fortis, ne in propria operatione delectationem sentiat.

Qua de causa idem Aristoteles 3. Ethic. cap. 9. docet, à forti non requiri, ut delectetur, quasi delectationem sentiens; sed sufficere, quod non tristetur. Et rursus ibidem ait; non omnibus virtutibus conuenire operari delectabiliter, præterquam in quantum finem attingimus. Vnde 2. Machabæorum cap. 6. v. 30. ait Eleazarus: Duros corporis sustines dolores: secundum animam vero, propter timorem tuum, libenter hæc patior.

Aliquando tamen ob superabundantem Dei gratiam, quæ fortius eleuat animam ad diuina, in quibus delectatur, quam à corporalibus penis afficitur, delectatio animæ non solum superat dolorem, ut ratio non absorbeatur à corporalibus doloribus, & præferat bonum virtutis corporali vitæ ac incolumitati, quod ad virtutem fortitudinis spectat; sed etiam ut corporis dolores ob mentis delectationem non sentiantur; sicut S. Tiburtio accidit, cui carbones ardentis, quos nudis pedibus calcabat rosa videbantur.

ASSERTIO VI. Fortitudo maxime cernitur, & elucescit in periculis & euentibus repentinis. Ita Sanctus Thomas quæstione 123. artic. 9. ex Aristotele 3. Ethic. cap. 8. vbi ait; fortitudinem maxime esse circa quæcumque, quæ mortem inferunt repentina existentia. Ratio est; quia tametsi fortitudo ex parte operantis supponat deliberationem, ita quidè ut viri fortis sit, pericula imminencia præmeditari, siue ut eis resistere, siue ut ea facilius ferre possit; quæ iuxta Gregorij hom. 35. in Euangelia: lacula quæ præuidentur, minus feriunt: & nos mala

mundi facilius ferimus, si contra ea clypeo praesentia praeuincimur: tamen in repentinis periculis, ubi sine praemeditatione agitur, maxime manifestatur fortitudinis habitus, siquidem hoc ipsum signum est, habitum fortitudinis esse maxime roborem; ita ut habitus agat quasi per modum naturae.

ASSERTIO VII. Fortis ad fortitudinis actum etiam iram adhibet; sed ratione moderatam. Ita S. Thomas q. 127. art. 10. ex Aristotele 3. Ethic. c. 8. dicente, quod furor cooperatur fortibus. Ratio est; quia appetitus sensitui est, mediante imperio rationis, cooperari ad promptius agenda ea, quae decent; nemo autem nescit, iram actionibus fortis maxime adminiculari; cum ira in aggrediendis, pellendisque periculis inprimis veretur.

Qua de causa vniuersim Peripatetici, quorum princeps fuit Aristoteles, & iram, & alias animae passiones attribuebant virtuosos, sed moderatas ratione. Neque ipsa dissensisse videntur Stoici, dum iram & ceteras animae passiones ab animo Sapientis excludebant: hi enim vocabant animae passiones, immoderatos quosdam affectus appetitus sensitui, quos idcirco etiam *agritudines*, vel *morbos* appellabant: licet reuera Seneca Stoicorum sectator lib. de ira c. 16. à rebus agendis iracundiam penitus excludat.

Queritur tertio, quomodo se habeat fortitudo, tum ad ceteras virtutes, tum ad donum Spiritus Sancti, quod Fortitudinis dicitur. Assertio I. Inter virtutes cardinales, potior ac nobilior est prudentia; secunda iustitia, tertia fortitudo; quarta temperantia; & post has ceterae virtutes. Ita S. Thomas q. 123. a. 12. Probatur. Quia tanto aliqua virtus maior est, quanto melior est, iuxta Augustinum de Trinit. c. 6. ubi ait: *In his, quae non mole magna sunt, idem est esse maius, quod melius.* Bonum autem proprium ac praecipuum hominis, est bonum rationis, secundum Dionysium de diuinis nominibus c. 4. quod essentialiter continet prudentiam, quae est perfectio rationis, ac ceterarum virtutum moralium moderatrix: iustitia autem est *huius boni factiua*, seu principaliter operatiua, quatenus ad eam pertinet, ordinem rationis ponere in omnibus rebus humanis: aliae autem virtutes sunt *conseruatiuae huius boni*, inquantum scilicet moderantur passiones, ne abducant hominem à bono rationis: & in ordine harum fortitudo tenet locum praecipuum; quia timor periculorum mortis maxime est efficax ad hoc, ut hominē faciat recedere à bono rationis: postquam ordinatur temperantia: quia etiam delectationes tactus maxime, inter cetera, impediunt bonum rationis. Id autem quod essentialiter tale est, potius est eo, quod solum effectiue tale dicitur: & hoc etiam potius est eo, quod dicitur tale (conseruatiue) secundum remotionem impedimenti.

Idem confirmatur ex ratione subiecti vniuersiuique virtutis cardinalis. Intellectus enim, cui inest prudentia, nobilior est voluntate, cui inest iustitia; & voluntas nobilior appetitu sensitui; & in hoc ipso appetitus irascibilis, cui inest fortitudo, nobilior est appetitu concupiscibili, in quo est temperantia. Idem confirmatur ex Aristotele l. 1. Rhetor. c. 1. ubi ait, *iustos & fortes maxime amari, quia sunt maxime utiles in bello, & in pace.*

Tom. III.

Nec obstat quod Ambrosius l. 1. de officiis c. 35. ait, *Fortitudinem velut ceteris excelsores esse.* Hoc enim intelligendum est, secundum quid; nempe vel secundum quandam generalem vtilitatem; prout & in rebus bellicis, & in rebus ciuilibus siue domesticis vtilis est, ut respondet S. Thomas eodem a. 12. ad 1. vel quia fortitudo maxime circa difficilia versatur; cum tamen interim ratio virtutis magis consistat in bonis, quā in difficili, ideōque magnitudo virtutis simpliciter loquendo metienda sit potius ex bonitate, quam difficultate, iuxta S. Thomam ibidem ad 2.

ASSERTIO II. Fortitudo est etiam donum Spiritus Sancti, quatenus eodem homo facile mobilis redditur & idoneus ad sequendū ductū Spiritus Sancti, ad fortiter operandū, adeoque ad constantiam tā in bonis arduis pagendis, quā in malis pferendis retinendā Patet ex l. 1. r. v. 2. Ratio est. Nam praeter comunem ductū rationis animus hominis ulterius nonnunquam mouetur à Spiritu Sancto ad hoc, ut feliciter ad finē perducatur quolibet opus bonum imchoatū, ac simul euadatur ac superet quaecumque pericula imminētia: quod quidē excedit naturā humanā; cum non sit in potestate hominis, ut semper consequatur finē sui operis, vel euadat mala seu pericula, quibus vel in ipsa morte homo nonnunquam opprimitur. Et quamuis fortitudinis virtus perficiat animum ad sustinenda quaecumque pericula, secundū comunē ductū rationis; non tamen sufficit ad praestandā fiduciam euadendi quaecumque pericula; sed hoc pertinet ad fortitudinē, quae est donū Spiritus Sancti. ut docet S. Thomas ibidē, de qua re plura dixim⁹ tom. 2. d. 3. q. 6. du. 1.

DVBIUM II.

De actibus fortitudinis; speciatim de martyrio velut praecipuo actū fortitudinis.

S. Thomas 2. 2. q. 124. aa. 5.

CVm ex dictis dubio praecedenti constet, fortitudinem generatim versari, tum in aggrediendis & superandis periculis mortis tū in sustinendis ac pferendis ipsē; ac pinde vniuersim duos actus habere, *sustinere*, & *aggredi*, quorum ille sit potior; S. Thomas tamē inter act⁹ fortitudinis solius martyrij particularē tractationem suscipit; nempe quia hic solus actus peculiari explicatione indiget; suppositis ijs, quae de officio militum, ac fortitudinis bellicae debito & actibus diximus supra d. 2. de charitate. Hic igitur solum queritur, an, & cuiusnā virtutis; quamque praestans sit actus martyrij; & in quo consistat, seu quid ad eum requiratur.

ASSERTIO I. Martyrium est actus virtutis. Ita S. Thomas q. 124. a. 1. contra Basilidem haeticum, asserentē, non licere subire martyrium, ut colligitur ex Tertulliano lib. de praescript. sub fin. Probatur & colligitur ex Matthaei 5. v. 10. *Beati qui persecutione patiuntur propter iustitiā; quoniam ipsorum est regnum caelorum.* Et Matthaei 10. v. 8. *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autē non possunt occidere.* Ratio est. Quia martyrij actus in hoc consistit,

K k 3

ut aliqui firmiter stet in veritate & iustitia, contra persequentium impetus: quod est utiq; virtutis.

Nec obstat primo, quod martyrium aliquando conveniat etiam ijs qui carent usu rationis; nempe in infantibus pro Christo occisis, iuxta Hilarium Canone 1. in Matthæum & comunem Ecclesiæ sensum; cum tamen omnis actus virtutis sit voluntarius.

Nam præterquam quod nonnulli absq; fundamento dixerunt, in eiusmodi innocentib; acceleratum fuisse miraculose liberi arbitrij usum, Respondetur, martyrij gloriam, quam in alijs propria voluntas meretur, parvulos illos per Dei gratiam ac specialem favorem fuisse assequutos; ita ut in ijs effusio sanguinis propter Christum, vicem gereret baptismatis; atque ita sicut in pueris baptizatis, per gratiam baptismalem meritum Christi operatur ad gloriam obtinendam, ita & in occisis propter Christum meritum Martyrij Christi operetur ad palmam martyrij consequendam, iuxta Augustinum sermone 66. inter additos à Louanienibus, ubi ait: *Ille de vestra corona dubitabit in passione pro Christo, qui etiam parvulis baptismum prodesse non existimat Christi. Non habebatis etatem, qua in passurum Christum crederetis, sed habebatis carnem, in qua pro Christo passuro passionem sustineretis.*

Quamvis ergo martyrium parvulis non profuerit per modum actus virtutis, cuius quidem ipsi capaces non erant; nihil obstat tamen, quo minus tum iisdem per modum actus privilegiati, tum adultis utroq; modo salutaris esse possit.

23 Nec obstat secundo, quod martyrium etiam tribuatur nonnullis sanctis feminis, quæ tempore persecutionis, ut insectatores sua pudicitia deventarent se in fluvium deiecerunt, eoque modo defunctæ sunt; quarum etiam martyria in Catholica Ecclesia veneratione celeberrima frequentantur, ut refert Augustinus lib. 1. de ciuit. cap. 26. cum tamen alioqui occidere se ipsum, non sit actus virtutis, sed illicitum.

Ad hoc enim bene respondet S. Thomas q. 124. art. 1. ad 2. ex Augustino ibidem affirmante, esse possibile, quod Ecclesiæ aliquibus fide dignis testimoniationibus diuina per sua seruit auctoritas, ut istarum sanctarum memoriam sic honoraret. Nimirum quia quod alioqui communi lege illicitum est, id eis peculiari instinctu diuino licitum & laudabile fuit iuxta ea quæ suo loco vniuersim de lege naturali docuimus tom. 2. disp. 5. q. 2. dub. 4.

24 **ASSERTIO II.** Martyrium est actus fortitudinis. Ita S. Thomas q. 124. a. 2. ex comuni, contra Martinum de Magistris apud Caietanum ibidem a. 2. Et colligitur ex illo Hebr. 11. v. 34. *Fortes facti sunt in bello;* quod de martyribus legit Ecclesiæ, ut ait S. Thomas ibidem, Ratio est. Quia fortitudinis est, hominem confirmare in bono virtutis, & maxime contra pericula mortis: hoc autem fit actu martyrij; quo homo confirmatur in bono virtutis, cum fidem & iustitiam non deserit, propter imminentiæ pericula mortis. De quare Cyprianus lib. 2. Epist. 6. *Vidit admirans præsentium multitudo celeste certamen, & in prælio stetit seruus Christi, voce libera, mente incorrupta, virtute diuina.*

25 Nec obstat, quod martyrio testimonium præbetur fidei Christi; quodq; ad actum martyrij præcipue inclinatur charitas; quæ etiam per actum mar-

tyrij potissimum manifestatur, ut inferius dicitur.

Nam ut bene respondet S. Thomas cit. a. 2. ad 1. & 2. circa actum fortitudinis tria possunt considerari. 1. bonum illud in quo fortis firmatur, quod quidem se habet ad fortitudinē tanquam finis. 2. primum & principale motiuum, ex parte virtutis imperantis. 3. ipsa firmitas animi, qua quis non cedit contrarijs à bono illo auertentibus: è quibus primum pertinet ad fidem; sicut enim fortitudo cuius firmat animum hominis in iustitia humana, propter cuius conseruationem mortis pericula sustinet; ita etiam fortitudo gratuita firmat animum hominis in bono iustitiæ Dei, quæ est per fidem Iesu Christi, ut dicitur ad Rom. 3.

Secundum pertinet ad charitatē; quæ ut ceteros virtutū actus, ita etiam martyrij actum imperat, & ad Deum ut finem vltimum refert: unde etiam martyrium, sicut & quilibet virtutis actus habet, ut sit meritorium, seu ad vltimam salutem proficuum, iuxta illud 1. Corinth. 13. vers. 3. *Si tradidero corpus meum ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.*

Tertium quod in recto nomine martyrij significatur, spectat ad fortitudinē. Quo fit ut martyrium comparetur ad fidem, tanquam ad finem, in quo quis confirmatur, & pro quo tunc ergo fortiter certat; ad charitatem autem velut actus imperatus ad virtutem imperantem; ad fortitudinem autem, ut actus elicitus ad virtutem elicentem.

In quo etiam differt martyrium à simplici confessione fidei; hæc enim per se nullam aliam habet bonitatem, præterquam ipsius fidei, quam profitetur; cuius proinde etiam actus proprius & quasi elicitus dicitur, ut dicitur disp. 1. q. 7. dub. 1. & 5. at vero martyriū & proprio & immediato obiecto spectatum, propria honestatem habet, ad fortitudinem spectantem, ut dictum.

26 Nec obstat secundo, quod martyrij laus insustinendo consistit: quod tamen præcipue ad patientiæ virtutem pertinet. Differt enim nihilominus fortitudo à patientia, ut dicitur du. 5. tum quod ad fortitudinē pertinet, non qualiacunque aduersa, sed illud quod est longe difficillimum, nempe ipsa pericula mortis sustinere; tum quod fortitudo est principaliter circa timores moderandos; patientia vero principaliter est circa tristitias. Nam patientis dicitur aliquis, non ex hoc, quod non fugit, sed ex hoc quod laudabiliter se habet in patiendo, quæ præsentialiter nocent, ut scilicet non inordinate ex eis tristetur. Et ideo fortitudo est proprie in irascibili; patientia autem in concupiscibili. Ita S. Thomas q. 136. a. 4. ad 1. & 2. Quia tamen patientia deseruit fortitudini ex parte actus principalis, qui est sustinere; inde est, quod concomitanter in Martyribus patientia commendatur, ut ait S. Thomas q. 124. a. 2. ad 3.

Dices; quidnam tamen Martyrium sit actus religionis; cum eo vel maxime DEO honorare deferatur. Respondeo, posse quidem etiam imperatiue à religione imperari; & consecutiue ad honorem Dei cedere: sed intrinsece prout est honesta & voluntaria tolerantia & susceptio mortis, est actus fortitudinis, ut dictum.

27 **ASSERTIO III.** Esti martyrium, si præcipue secundum se & ex parte intrinseci motiui, seu virtutis fortitudinis, à qua elicitor, spectetur, non

fit actus maximæ perfectionis & excellentiæ; si tamen referatur ad charitatē, qua homines ad martyriū impelli solent, tanquā actus eius imperatus, ita martyrium inter actus virtutum externos est maxime perfectus. Ita S. Thomas q. 124. a. 3. Probatur Tanto enim quilibet actus virtutis, præstantior est, quanto tum habitus eiusdem, tum obiectū, circa quod versatur, præstantius est: sunt autem virtutes Theologicæ præstantiores moralibus, idque ob ipsam obiecti præstantiā, ut suo loco dictū; & inter ipsas theologicas Virtutes, omnium præstantissima est charitas, iuxta illud Apostoli 1. Cor. 13. v. 13. *Maior autem horum est charitas.* Et ad Colossi. 3. v. 14. *Super omnia autem hæc charitatem habete, quod est vinculum perfectionis.*

Martyrium autem inter omnes actus virtutum maxime demōstrat perfectionem charitatis: quia tanto magis quisque probatur rem aliquā amare, quanto propter eam tuendam aut gratiora contemnit, aut acerbiora sustinet: nihil autem inter omnia huius vitæ bona, vita amabilius, aut morte acerbior, quādo metu pœnarū etiā bruta animalia à maximis voluptatibus abstrahuntur, ut docet Augustinus lib. qq. 83. q. 36. Quamuis ergo martyriū secundum se non sit actus præstantissimus virtutis, prout tamen à charitate imperatur, merito ex suo genere præstantissimus virtutis actus dicitur, utpote maxime charitatis signum, secundum illud Ioānis 15. v. 13. *Maiorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amico suo.*

Et quamuis à Gregorio vlt. moral. ca. 2. *obediencia cunctis vobis præfertur*, ipsum tamen martyrium complectitur id, quod summum in obedientia esse potest, ut scilicet aliquis sit obediens usque ad mortem, ut de Christo dicitur Philipp. 2. v. 8. *Vnde patet*, inquit S. Thomas q. 124. a. 3. ad 2. *quod martyrium secundum se est perfectius, quam obedientia absolute dicta.* Sicut etiam Augustinus lib. de sancta virginitate c. 46. præfert martyrium virginitati, quia nimirum hac castitas, illa fides & charitas defenditur; hæc spernuntur voluptates, per illam ipsa vita contemnitur.

ASSERTIO IV. Non tamen idcirco quisque seipsum sponte absque causa ad martyrium consequendum ingerere debet; sed sustinere illatum. Ita S. Thomas q. 124. a. 1. ad 3. Patet ex illo Christi Matthæi 10. v. 23. *Cum autem persecutur vos in civitate ista, fugite in aliam.* Ratio est; quia præcepta affirmatiua non obligant pro omni tempore, sed certis quibusdam tantum circumstantijs concurrentibus, adeoque loco, tempore, modo conuenienti, &c. Et hoc præcipue, inquit S. Thomas, videtur obseruandum in martyrio, quod consistit in debita sustinentia passionū iniuste inflatarum. Non enim debet homo occasionem dare alteri iniuste agendi: sed si alius iniuste egerit, ipse moderate tolerare debet. Ex causa tamen fieri potest, ut aliquis non solum non teneatur fugere pericula mortis, sed etiam teneatur, in eadem pericula sese ingerere, iuxta dicta disp. præced. de ordine charitatis.

ASSERTIO V. Ad martyrii perfectam rationem requiritur, ut aliquis mortem sustineat propter Christum, siue Deum. Ita S. Thomas q. 124. a. 4. Probatur & declaratur; quia Martyr dicitur,

quasi *testis fidei Christianæ*, per quam nobis visibilia pro invisibilibus contemnda proponuntur, iuxta Apostolum Heb. 11. v. 1. & 22. Ad martyrium ergo pertinet, ut homo testificetur fidem, ipso opere ostendens, se omnia præsentia contemnere, ut ad futura & invisibilia bona perueniat. Quod non fit, nisi professione ipsius vite propter DEVM: siquidem homines consueverunt, & consanguineos, & omnia bona possessa contemnere, atque etiam dolores corporis pati, ut vitam conseruent. Vnde & Satan contra Iob induxit cap. 2. *Pellem pro pelle, & cuncta quæ homo habet, dabit pro anima sua*, id est, pro vita sua corporali. Quare martyrium proprie non dicitur, ex sola tolerantia carceris, vel exilij, vel rapina diuitiarum, nisi forte secundum quod ex his sequitur mors.

Si quis tamen post mortalia vulnera pro Christo suscepta, vel quasvis alias tribulationes continuatas usque ad mortem, quas à persecutoribus patitur, pro fide Christi, diu uiuat, actus martyrii meritorius est etiam illo eodem tempore, quo huiusmodi afflictiones patitur; quia meritum martyrii non est post mortem, sed in ipsa voluntaria sustinentia mortis, prout aliquis scilicet voluntarie patitur afflictionem mortis, ut ait S. Thomas q. 124. a. 4. ad 3. & 4. Vbi etiam ex eodem respons. ad 1. notandum, B. Virginem proprie non fuisse martyrem, sed solum per quandam similitudinem, de qua re suo loco.

ASSERTIO VI. Neque tamen ideo ad causam martyrii præcise requiritur, ut quis morte afficiatur propter fidem, seu in odium fidei; sed satis est, si quis propter quodcumque aliud virtutis opus, ad Deum aliquo modo relatum, mortem patiatur: ac proinde non tantum fides, sed omnium virtutum opera, ut in Deum referuntur, martyrii causæ esse possunt. Ita S. Thomas a. 5. ex comuni. Probatur ex scriptura Matthæi 5. v. 10. *Beati qui persecutione patiuntur propter iustitiam, quod ad martyrium spectare notauit Glossa ex Hieronymo ibidem. Ad iustitiam autem pertinent non solum fides, sed etiam aliæ virtutes.*

Accedit illud 1. Petri 4. v. 15. *Nemo vestrum patiatur ut homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor. Si autem ut Christianus, non erubescat: glorificet autem Deum in isto nomine.* Dicitur autem Christianus non solum à fide Christi, sed etiam quod spiritu Christi virtutum opera peragit, secundum illud Rom. 8. vers. 9. *Si quis autem spiritum Christi non habet, hic non est eius; quodque ad imitationem Christi peccatis moritur, secundum illud ad Galat. 5. v. 24. Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitis & concupiscentijs.* Et ideo ut Christianus patitur, inquit S. Thomas cit. a. 5. ad 1. non solum qui patitur pro fidei confessione, quæ fit per verba; sed etiam quicumque patitur, pro quocumque bono opere faciendo, vel pro quocumque peccato vitando, propter Christum, quia hoc totum pertinet ad fidei protestationem.

Exemplum habemus tum in alijs quibusdam Martyribus, tum in S. Ioanne Baptista, cuius martyriū in Ecclesia celebratur, et si non pro neganda fide, sed pro reprehensione adulterij mortem sustinuerit, inquit S. Thomas ibidem in corpore.

Ratio est; quia Martyres generatim dicuntur, qui mortis perpessione testimonium perhibent veritati, non cuiusvis, sed veritati, quæ secundum pietatē

est; quæ per Christum nobis innotuit: Unde et Martyres Christi dicuntur, quasi testes ipsius; cuiusmodi est veritas fidei; quæ proinde omnis Martyrij causa est. Sed ad fidei veritatem non solum pertinet ipsa credulitas cordis, sed etiam exterior protestatio; siue per verba, siue per facta, quibus aliquis fidem se habere ostendit, secundum illud Iacobi 2. v. 18. Ego ostendam tibi ex operibus fidem meam. Unde etiam de quibusdam dicitur ad Titum 1. v. 16. Confitentur se nosse Deum, factis autem negant. Et ideo omnium virtutum opera, secundum quod referuntur in Deum, sunt quadam protestationes fidei, per quam nobis innotescit, quod Deus huiusmodi opera à nobis requirit, et nos remunerat; et secundum hoc possunt esse Martyrij causa. Ita S. Thomas ibidem.

33 Summa est: Omnis protestatio fidei potest esse causa martyrij: Omnium virtutum opera ad Deum seu ad finem ac beatitudinem supernaturalem aliquo modo relata, sunt protestationes fidei. Ergo. &c.

Ex quo sequitur, etsi veritas aliarum scientiarum per se non pertineat ad cultum diuinitatis, nec sit veritas secundum pietatem; nec adeo eiusdem confessio per se & directe possit esse causa martyrij; quia tamen omne mendacium peccatum est, idcirco vitatio mendacij contra quamcumque veritatem sit, in quantum est peccatum diuina legi contrarium, potest esse Martyrij causa, vt docet ibidem S. Thomas ad 2.

Similiter etsi defensio Reipublicæ per se nude spectata non sit causa martyrij, vt cernitur in militibus, qui in bello iusto moriuntur; si tamen eiusmodi actus, seu bonum humanum, relatione in Deum, diuinum quodammodo efficiatur, nihil obstat, quo minus sit martyrij causa: potest enim quocumque bonum humanum esse martyrij causa, secundum quod in Deum refertur.

Cæterum quænam conditiones ad martyriū requirantur, quæque ratione martyrio peculiaris in cælo laurea respondeat, diximus tom. 2. disp. 1. q. 4. dub. 3. Quam vim etiam habeat martyrium ad peccata delenda, etiam ex opere operato, ac per modum singularis cuiusdam operis quasi à Deo privilegiati, suo loco de baptismo explicandum est, vbi agitur de baptismo sanguinis.

34 Illud solum hoc loco notandum, martyrij vocabulo & mortem ipsam pro Christo exantlatam, & actum, quo mors seu permissio mortis acceptatur, significari; quandoquidem utroque fidei veritati testimonium perhibetur, & utriusque conuenit communis martyrij definitio, nempe testimonium, quo quis morte ipsa pro Deo obita testificetur aliquam fidei veritatem, vel in se ipsa, vel in aliquo pio virtutis opere reluctantem, vt notauit Gregorius de Valentia hic q. 2. de fortitudine pu. 1. Et frequens est, vt ipsum etiam obiectum virtutis alicuius ipso virtutis nomine appelleretur, vt de fide ac spe suo loco dictum; tamen si S. Thomas hic proprie agat solum de martyrio, prout virtutis actus est, vt ex dictis colligitur. Plura loco citato.

DVBIUM III.

De præceptis fortitudinis; ac virtutis fortitudini oppositis; nimirum timore, intimiditate, audacia.

S. Thomas 2. 2. q. 125. 126. 127. & 140.

Sicut aliarum virtutum, ita etiam fortitudinis præcepta duorum sunt generum; quædam, scilicet affirmatiua, de opere seu actu fortitudinis exequendo; alia negatiua, de vitijs eidem oppositis vitandis. Quod ad præcepta prioris generis attinet, asserit S. Thomas q. 140. a. affirmatiua præcepta fortitudinis (saltem perpetua ac in particulari) neque in veteri, neque in noua lege fuisse tradita; nec vero etiam in præceptis decalogi expressa. Ratione prioris partis assignat; quia cum lex communem instructionem contineat; ea vero quæ sunt agenda in periculis, non possint facile ad aliquam communem regulam reduci, ideo præcepta fortitudinis in utraque lege negatiue magis, quam affirmatiue proposita fuerunt.

Ratio posterioris partis est, quia præcepta decalogi proponuntur velut prima principia, quæ sunt omnibus innotescunt: talia vero quidem sunt circa actum iustitiæ in quibus manifesta est ratio debiti; non autem de actibus fortitudinis; quia non ita manifeste apparet esse debitum, vt aliquis pericula mortis sustineat.

Paulo est diuersa ratio virtutum annexarum fortitudini, præsertim patientiæ, & perseverantiæ; de quibus vt communiter magis notis ac necessarijs, tam in veteri, quam in nouo testamento expressa præcepta & testimonia extant. Nam fortitudo, inquit S. Thomas, quatenus distinguitur à patientia, & perseverantia, est circa maxima pericula, in quibus est cautius agendum; nec oportet aliquid determinari in particulari, quid sit faciendum: sed patientia & perseverantia sunt circa minores labores & afflictiones: et ideo magis sine periculo potest in eis determinari, quid sit agendum, maxime in vniuersali. Ita S. Thomas eadem q. 140. a. 2. ad 3.

Verum etsi quidem in ipso decalogo nulla præcepta fortitudinis data sint, negari tamē non potest, extra decalogum tam in veteri, quam nouo testamento, aliqua præcepta fortitudinis etiam affirmatiua fuisse data. Et patet Deuter. 20. v. 3. vbi eum prohibetur, ne cedant, simul etiam præcipitur, vt constanter in prælio persistant & dimicent. Pluraque præcepta de modo belli gerendi præscribuntur. Quod particulatim etiam videre est Iosue cap. 1. vers. 14. In nouo quoque testamento iubemur, animam (seu vitam temporalem) odisse. Et 1. Ioann. 3. v. 16. In hoc cognouimus charitatem Dei, quoniam ille animam suam pro nobis posuit: et nos debemus pro fratribus animas ponere. &c.

Nec vllum est dubium, quin ipsa lege naturali actus fortitudinis quandoque sub præceptum cadant, vt constat ex dictis de ordine charitatis, & de bello.

Quod

38 Quod vero ad præcepta negatiua attinet, reperiuntur quidem in vitroque, tam nouo, quam veteri testamento. expressa præcepta, quibus inordinatus timor fortitudini opposit⁹, prohibetur, nimirum Deuteron. 20. v. 3. *Audi Israel, vos hodie contra inimicos vestros pugnam committitis, nõ pertimescat cor vestrum, nolite metuerè, nolite cedere, nec formidatis eos: quia Dominus Deus vester in medio vestri est, & pro vobis contra aduersarios dimicabit, vt eruas vos de periculo.* Et ibidem v. 8. *Quis est homo formidolosus, & corde pauido? redeat & reuertatur in domum suã, ne pauere faciat corda fratrum suorum, sicut ipse timore perterritus est.* Et Matth. 10. v. 28. *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animã autẽ nõ possunt occidere.*

Sed est tamen inter hæc præcepta non parua differentia. Nam in veteri testamento, præceptum illud fortitudinis ordinabatur etiam ad aggrediendos fortiter hostes, belloq; & armis corporalibus deuincendos. Sed in nouo testamento præceptum illud solum ordinatur ad sustinenda fortiter temporalia mala pro Christo. Ratio diuersitatis est; quia vt recte notauit S. Thomas q. 140. a. 1. ad 1. veteri testamento habebat temporalia promissa; nouum autem spiritualia & æterna, vt docet Augustinus l. 4. contra Faustũ c. 2. Quare necessarium fuit, vt in veteri lege populus instrueretur, qualiter pugnare deberet etiam corporaliter pro terrena possessione acquirenda.

In nouo autẽ testamento instruendi fuerunt homines, qualiter spiritualiter certando ad possessionẽ vitæ æternæ peruenirent, secundũ illud Matth. 11. v. 12. *Regnum cælorum vim patitur; & violenti rapiunt illud.* Et 1. Petri 5. v. 8. *Sobrius estote, & vigilate; quia aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit, querens quẽ deuoret: cui resistite fortes in fide.* Et Iacobi 4. v. 7. *Resistite diabolo, & fugiet a vobis.* Aduersus corporalia vero pericula, sufficiebat homines armari patientia & tolerantia, vt dictum.

40 Quod vero in specie ad vitia fortitudini opposita attinet, S. Thomas à quæst. 125. tria recenset, & ordine explicat, nempe timiditatem, in timiditatem, & audaciam seu temeritatem; de quibus breuiter & sigillatim agendum. Primo igitur quaritur, quale vitium sit timiditas. Respondetur breuiter sequentibus pronuntiatis.

I. Timor generatim loquẽdo, est inordinatus, adeoq; peccatum, quando appetitus (efficaciter & absolute ac simpliciter) fugit ea, quæ ratio dicitur esse sustinenda, ne desinat ab his, quæ magis proficere debet; quando autẽ appetitus timẽdo refugit id, quod est secundũ rationẽ fugiendũ, tunc appetitus non est inordinatus, nec peccatum. Ita S. Thomas q. 125. a. 1. Probatur: quia timor vniuersim acceptus, in quãtum præcise significat fugã impendentis mali per se nec est bonus, nec malus; sed bonus est, cũ rationis dictamen sequitur; malus vero, si ab eo desiscat. At vero recta ratio dicitur, quædam bona magis esse proficquenda, quã mala quædam esse fugienda: ergo timor ab hoc dictamine dissentiens est malus; consentiens autẽ eidem est bonus.

Vnde etiam Aristoteles 2. Ethic. cap. 5. ait, *passiones non esse laudabiles, neque vituperabiles, scilicet per se & abstracte spectatas; quia nõ laudantur neque vituperantur qui irascuntur, vel timent;*

sed qui circa hæc, aut ordinate aut inordinate, se habent.

Nec est peccatum, fugere & timere mala, quibus homo resistere non potest, & ex quorum sustentatione nihil boni prouenit, vt inquit S. Thomas ibidem ad 3. iuxta Aristotelem 3. Ethic. c. 7. vbi pronuntiat, eum insanum esse, vel sine sensu doloris, qui nihil timeat, neque terræ motum, neque inundationes: intellige, nisi altior quædam ratio timoris sensum auferat, vt in viris perfectis accidit. Sed neque simplici motu timere mortem, etiam quando ex præcepto subeunda est, peccatum est, vt patet exemplo Christi, de quo suo loco.

42 II. Cum autem timor inordinatus in qualibet peccati materia accidat; sicut auarus timet amissionem pecuniæ, intemperans amissionem voluptatũ: timiditas tamen in præsentia, & absolute loquendo, est vitium fortitudini oppositum, per defectum, quo quis inordinate timet & refugit pericula mortis. Ita S. Thomas q. 125. a. 2. ex Aristotele 3. Eth. c. 7. vbi ait, *fugere mortem, inopiã, vel captiuitatem, vel aliquid triste, non esse fortis, sed magis timidi; mollicies est enim fugere laboriosa.* Ratio est; quia ad fortẽ pertinet, vt cum opus est, exponat se periculis mortis, propter bonum aliquod consequendum, seu malum maius fugiendum; ergo fortitudini repugnat, eo casu pericula mortis ex timore refugere. Et quia timor præcipuus est periculatorum mortis, iuxta Aristotelem 3. Ethic. 6. ideo timiditas fortitudini opposita, absolute & per antonomasiam talis dicitur.

42 III. Timor est peccatum mortale, si quis propter timorem, quo periculum mortis, vel aliud malum temporale refugit, aut faciat aliquid prohibitũ sub peccato mortali, aut prætermittat aliquid sub peccato mortali præceptum, vel certe ad vtrumvis faciendum paratus sit; nisi forsã imperfecta deliberatio excuset: alioquin timor inordinatus est peccatum solum veniale. Ita S. Thomas q. 125. a. 3. vbi etiam ita explicat illud Apocalypsis 21. v. 8. *Timidis autem, & incredulis, & execratis, & homicidis &c. pars illorum erit in stagno ardenti igne & sulphure; quod est mors secunda.* Ratio colligitur ex dictis; quia timor per se non est malus, sed solum ratione obiecti, magis vel minus necessarij ad salutem, quod refugit; habita tamen simul ratione deliberationis; cuius in omni peccati materia ratio habenda est, vt dictum tom. 2. disp. 4. q. 5. dub. 5.

43 IV. Timor tamen, quatenus voluntarium minuit, etiam peccatum minuit; nonnunquam penitus excusat à peccato, si quis minus malum eligat ex timore ad fugiendum malum maius. Ita S. Thomas q. 125. a. 4. Et prima pars probatur ex capit. Constat 1. q. 1. vbi dicitur: *Vim passus, & inuitus ab hæreticis ordinatus, colorem habet excusationis.* Idem generatim patet ex dictis tom. 2. disput. 4. quæst. 9. dub. 3.

Secunda pars probatur: quia talis timor & fuga mali, non est inordinata, sed rectæ rationi consentanea; est id, quod ex timore fit, secluso tali timore non foret licitum. Vnde sequitur, inquit S. Thomas ibidem, *propter timorem mortis, latronibus aliquid promittat, aut det, excusatur à peccato,*

quod

quod aliqui incurreret, si absque causa legitima, prætermisisset bonis, quibus esset magis dandum, peccatoribus largiretur. Quando vero hoc particulatim accidat, ex ipsa ratione materiæ diiudicandum est: sunt enim quædam, quæ nullo maioris mali declinandi respectu à peccato excusari possunt: quæ proinde nunquam licita sunt; quia peccare etiam vel leuissime nunquam licet.

44

Quæritur secundo, quid & quale peccatum sit Intimiditas. Respondetur; Intimiditas generatim loquendo, est vitium seu peccatum, quo aliquis non timet ea mala, quæ secundum rectam rationem timenda forent; siue quia minus, quam par est, amat bona ipsius malis opposita, siue quia ex superbia animi de se præsumit & alios contemnit iuxta illud Iob 41. v. 24. *Qui factus est, ut nullum timeat. Omne sublime videt: ipse est Rex super uniuersos filios superbia*: siue id contingat ex stoliditate, seu ex defectu rationis & iudicij, sicut Aristoteles 3. Ethic. cap. 7. ait; *Celso propter stultitiam nihil timere*.

In præsentem autem Intimiditas est vitium fortitudini oppositum per excessum, quo quis inordinate contemnit pericula mortis, secundum eas circumstantias, secundum quas ex præscripto rectæ rationis timenda & refugienda forent. Ita S. Thomas quæst. 126. art. 1. & 2. iuxta philosophum 3. Ethic. cap. 7. ubi *Impaviditatem* seu Intimiditatem fortitudini oppositam constituit. Ratio est; quia virtutes morales in medio consistunt; ac proinde sicut accidit nimium timere pericula mortis; ita etiam fieri potest, ut quis ea nimis parum timeat, & refugiat; siquidem contra naturalem inclinationem, & per consequens peccatum est, deficere à debito amore vitæ, aliorumque bonorum naturalium. Et Proverb. 14. v. 16. legitur: *Sapiens timet, & declinat, à malo; stultus transiit & confidit*.

45

Quæritur tertio, an, & quale peccatum sit Audacia. Respondetur. Audacia per superabundantiam dicta, adeoque immoderata, est peccatum; & quidem fortitudini oppositum, quæ est circa timores, & audacias. Ita S. Thomas q. 127. a. 1. 2. iuxta Aristotelem 2. Ethic. cap. 7. & lib. 3. cap. 7. Ratio est; quia cum virtus moralis, & vitium habent eandem materiam, tunc sibi inuicem opponuntur. Differt autem audacia siue temeritas ab intimiditate, quod intimiditas non æstimat pericula, quasi vero respectu operantis nulla sint, aut certa mala non sint; audacia vero seu temeritas, ob nimiam præfidentiam, temere audet & aggreditur pericula.

Si tamen audacia sit pura, hoc est, quæ non progrediatur ad aliquem effectum, communiter est tantum peccatum veniale; sicut & immoderata iracundia, & immoderatus timor purus. Nam tunc eiusmodi passiones neque operanti, neque alteri notabile nocuum afferunt, ut ex Gaetano V. Audacia notauit Valentia q. 3. de fortitudine pun. 2. Quod intellige, si nec secundum animi quidem destinationem & propositum ferantur in aliquod obiectum grauius rationi aduersum.

46

Et quamuis S. Thomas q. 127. a. 2. ad 3. dicat, audaciam non habere vitium oppositum, nisi ti-

miditatem tantum; non male tamen Valentia loc. cit. asserit eidem per defectum opponi vitium seu peccatum, quod appellari potest quædam ignauia, ut licet colligere ex Aristotele 3. Ethic. c. 7. cum scilicet quis non audet quod debet, & sicat debet, & quando debet.

Comunitè tamen hæc peccata non censentur distincta à peccatis, quæ ex ipsidem consequuntur, siue ad quæ ordinantur; ut si quis siue ex intimiditate, siue ex audacia vitam prodigat, aut debitam suam vitæ ac incolumitatis curam negligat, &c. quamquam hæc ipsa pro diuersitate motui diuersam peccati rationem habere possint. Aliud enim est vitam prodigere, eam non æstimando; aliud, temere aggrediendo pericula, è quibus spes te liberandum, &c. Plura de timore, præsertim quatenus ad spem pertinet, vitijque eidem oppositis, dictum est supra disp. 2. q. 1. dub. 3. & 4.

DVBIUM IV.

De partibus fortitudinis in communi; ac speciatim de Magnanimitate, velut prima virtute fortitudini adiuncta; ac vitij eidem oppositis, nimirum præsumptione, ambitione, inani gloria, & pusillanimitate.

S. Thomas 2. 2. q. 128. 129. 130. 131. 132. & 133.

Circa hanc rem quæritur primo, an & quales partes habeat fortitudo. Respondetur cum S. Thoma q. 128. art. 7. sequentibus assertionibus. I. Fortitudo non habet quidem partes subiectiuas, de quibus velut genus prædicetur; non enim diuiditur in vultas virtutes specie differentes; sed est ipsa vna specie infima virtus; quia est circa materiam valde specialem: habet tamen tum partes integrales, secundum ea, quæ necesse est ad actum fortitudinis concurrere; tum potentiales; quatenus ea, quæ fortitudo obseruat circa difficilissima & maxime ardua, nempe circa pericula mortis; alique alia virtutes obseruant, circa quasiam alias materias minus difficiles; quæ quidem virtutes adiunguntur fortitudini, velut *secundaria principali*. Ratio & declaratio sumitur ex dictis in simili q. 1. dub. 2.

Solum notetur differentia inter prudentiam & fortitudinem. Illa enim latissime patet, & in omni vitæ genere spectatur; proque diuersa conditione status seu officij diuersas admodum regulas deposcit, ac propterea plures etiam partes subiectiuas continet; hæc vero contractum admodum obiectum habet, nimirum mortis pericula; quæ etiam in omni etiam vitæ genere reperiantur, eandem tamen habent rationem, nec nisi materialiter differunt.

Nec obstat, quod Aristoteles 3. Ethic. cap. 8. statuere videtur quinque species fortitudinis, nimirum 1. Politicam, quæ fortiter operatur propter timorem, vel ex honorationis, vel panæ. 2. Militarem

quæ

quæ fortiter operatur, propter artem & experientiam rei bellica. 3. eam quæ fortiter operatur ex passione, præcipue iræ. 4. quæ fortiter operatur, propter consuetudinem victoria. 5. quæ fortiter operatur, propter inesperienza periculorum. Hæ enim propter motiui imperfectiorem, deficiunt à vera ratione virtutis; etiamsi in obiecto materiali cum fortitudine conveniant: ac proinde non sunt partes subiectivæ fortitudinis, sed modieiusdem analogice dicti, vt recte S. Thomas ibidem ad 7. & dictum dub. 1.

49 **ASSERTIO II.** Partes quasi integrales fortitudinis sunt quatuor, nimirum *Magnanimitas*, seu fiducia ac spes certa inditâ virtute superandi pericula mortis: *Magnificentia*, quatenus significat constantem executionem eorum, quæ prævia fiducia animo destinavit; *Patientia*, qua fit, vt animus difficultate imminentium mortis periculorū per tristitiam non frangatur; & *Perseuerantia*, quatenus significat non quidē conditionē omni virtuti cōmunem, sed animum inter pericula mortis inflexiblem, ac in bono vsq; ad finē durabilem: quæ ipsæ etiam, si ad quasdam alias materias minus difficiles referantur, erunt virtutes à fortitudine distinctæ, eiusq; partes quasi potentiales, nimirum fortitudini adiunctæ, sicut secundariæ principali. Ita S. Thomas loc. cit. ex Cicerone libro 2. de Inuent. vbi easdem quatuor fortitudinis partes constituit, scilicet magnificentiam, fiduciam, patientiam, & perseuerantiam.

50 Probatur & declaratur. Duplex est enim actus fortitudinis, scilicet aggredi & sustinere. Ad actū autē aggrediendū duo requiruntur, quorum primum pertinet ad animi preparationem, vt scilicet aliquis promptū animū habeat ad aggrediendum. Et quantum ad hoc, ponit Tullius lib. 2. de Inuent. fiduciam per quam magnis & honestis in rebus multis ipse animus in se fiducia certa cum spe collocavit. Secundū pertinet ad operis executionem, ne scilicet aliquis deficiat in executione illorū, quæ fiducialiter inchoavit. Et quantum ad hoc ponit Tullius loc. cit. magnificentiam, hoc est, rerum magnarum & excelzarum cum animi amplâ quadam & splendida propositione cogitationem atq; administrationem, id est, executionem, vt scilicet amplo proposito administratio non desit.

Ad alium autem actum fortitudinis, qui est sustinere, duo itidem requiruntur; quorum primū est, ne difficultate imminentium malorum animus frangatur per tristitiam, & decidat à sua magnitudine: & quantum ad hoc Tullius loc. cit. ponit patientiam, quæ est, honestatē, aut utilitatē causa, rerum arduarum ac difficilium voluntaria ac diuturna persectio. Aliud est, vt ex diuturna difficilium passione homo non eo vsq; fatigetur, vt desistat, secundum illud Hebr. 12. v. 3. *Non fatigemini animis vestris deficientes.* Et quantum ad hoc, ponit perseuerantiam, quæ est in ratione bene considerata stabili & perpetua permansio.

51 Hæc igitur quatuor, si coarctentur ad propriam materiam fortitudinis (nempe pericula mortis, in quibus vel aggrediendis vel sustinendis fortitudo versatur) erunt partes quasi integrales ipsius. Si autem referantur ad alias quasdam materias, in quibus est minus difficultatis, erunt virtutes à fortitudine distinctæ; cui tamen (propter similitudinem & affinitatem)

adiungentur, sicut secundariæ principali, adeoq; velut partes potentiales eiusdē. Sicut magnificentia ab Aristotele 4. Eth. c. 2. & 3. ponitur circa magnos sumptus: magnanimitas autē, quæ videtur idem esse cum fiducia, circa magnos honores, vt dicitur hoc & sequenti dubio.

Atque ad has ipsas etiam quatuor fortitudinis partes reuocantur septē illæ partes fortitudinis, quas numerat Macrobius l. 1. in somniū Scipionis, scilicet magnanimitas, fiducia, securitas, magnificentia, constantia, tolerantia, firmitas: vt & aliæ septē virtutes, quas fortitudini annexas statuit Andronicus, apud S. Thomam ibidem ad 6. quæ sunt Euphrosia, seu bona animositas, Lema, seu patientia, magnanimitas, virilitas, perseuerantia, magnificentia, andragathia, quasi virilis bonitas. Ex quibus tamen nonnulla partū inter se differunt, & facile in vnum reuocari possunt, vt cogitanti patebit, & videre est apud S. Thomam loc. cit.

Quæritur secundo, an & qualis virtus sit *Magnanimitas*. Respondetur cum S. Thoma q. 129. sequentibus assertionibus.

53 I. Magnanimitas, vt est specialis virtus fortitudini adiuncta, pro materia habet honores & in-honoraciones. Ita S. Thomas cit. q. 129. a. 1. ex Aristotele 4. Eth. c. 3. vbi ait: *Magnanimitas est circa honores & inhonoraciones.* Ratio est; quia vt ex nominis notione constat, magnanimus dicitur, qui habet animū ad aliquid magnū, ac p̄inde magnanimus simpliciter est ille, qui habet animū recte affectū circa ea, quæ inter res exteriores absolute & simpliciter sunt maxima; vti est honor; tum quia honor propinquissimus est virtuti, tanquam testimoniū eiusdē; tum quia Deo & optimis quibusq; exhibetur; tum etiā quia homines honori consequendo, & vituperio vitando alia omnia postponunt: Ergo qui circa honores recte affectus est, recte simpliciter & absolute dicitur magnanimus; ita vt magnanimitas immediate quidē versetur circa passionem spei, mediate autem circa honorem, velut obiectum spei.

Sicut autē magnanimus nō extollitur ex magnis honoribus, quia non reputat eos supra se, sed magis eos contemnit; ita etiā de honoracionibus nō frangitur, sed eas contemnit, utpote quas reputat sibi indigne adferri, vt ait S. Thomas eadem q. 129. articulo 2. ad 3.

54 **ASSERTIO II.** Magnanimitas proprie est circa magnos honores. Ita Sanctus Thomas ibidem articulo 2. ex Aristotele 2. Ethic. cap. 7. id ipsum asserente. Ratio est; quia virtus cum sit dispositio perfecti ad optimum, iuxta Aristotelem libro 1. de celo text. 116. seu vltima perfectio potentia, ad rationem virtutis pertinet, vt sit circa difficile & magnum bonum, iuxta eundem Aristotelem 2. Ethic. cap. 3. Difficile autem seu magnum in actu virtutis dupliciter reperitur; primo ex parte rationis, quatenus difficile est medium rationis inuenire, & in aliqua materia statuere; & hac difficultas solum inuenitur in actibus virtutum intellectualium, & in-sistit.

Secundo ex parte materia, quæ ex se repugnanciam habere possit ad debitum rationis modum

modum in ea collocandū. Et hæc difficultas præcipue cernitur in virtutibus moralibus, quæ sunt circa passiones; quia passiones pugnant contra rationem; iuxta Dionysii c. 4. de diuin. nomin. par. 4. In quibus tamen hæc cernitur diuersitas, quod quædam passiones vim magnam habent resistendi rationi principaliter ex parte ipsius passionis: quædã vero principaliter ex parte rerum quæ sunt obiecta passionum.

55 Passiones autem ex se non habent vim magnam repugnandi rationi, nisi fuerint vehementes; eo quod appetitus sensituius, in quo sunt passiones, naturaliter rationi subest; & ideo virtutes, quæ sunt circa passiones hoc modo spectatas, non ponuntur (principaliter) nisi circa id, quod est magnum in ipsis passionibus. Sicut fortitudo est circa maximos timores & audacias; temperantia autem circa maximarum delectationum concupiscentias; & similiter mansuetudo est circa maximas iras.

Passiones autem quædam habent magnam vim repugnandi rationi, ex ipsis rebus exterioribus, quæ sunt passionum obiecta; sicut amor siue cupiditas pecuniæ, siue honoris. Et in his oportet esse virtutem, non solum circa id quod est maximum in eis, sed etiam circa mediocria & minora: quia res exterius existentes, etiam si sint paruæ, sunt multum appetibiles, utpote necessariæ ad vitam hominis. Et ideo circa appetitum pecuniarum sunt duæ virtutes, vna quidem circa mediocres & moderatas, scilicet liberalitas: alia autem circa pecunias magnas, scilicet magnificencia.

56 [Similiter etiam & circa honores sunt duæ virtutes; vna quidem circa mediocres honores, quæ innominata est; nominatur tamen ex suis extremis, quæ sunt philotimia, id est, amor honoris, & aphilotimia, id est, sine amore honoris. Laudatur enim quandoq; qui amat honorẽ, quandoq; autem quinon curat de honore, prout scilicet vtrûque moderate fieri potest. Circa magnos autem honores est magnanimitas. Et ideo dicendum est, propriam materiam magnanimitatis esse magnum honorem, magnanimumq; ad ea tendere quæ sunt magno honore digna.] Ita quidem S. Thomas loc. cit.

57 Sed quia omnis virtutum diuersitas etiam ex obiecto propriæ actus desumitur, ut vel in ipsa fortitudine, temperantia, & mansuetudine cernitur, quam nemo negauerit, etiam circa paruas iras compescendas versari, si materia iram nõ possulet; neq; magnum & paruum ex parte obiecti variare solet essentiam actus, vel habitum virtutis: ideo verius existimo magnanimitatem circa quosuis honores, sed potissimum circa magnos versari; neq; liberalitatẽ & magnificentiã præcise differre penes magnum & paruum; sed quod illa appetitum pecuniæ, hæc appetitum cuiusdam splendoris in alijs rebus externis moderetur, ut inferius dicitur dub. 5.

58 **ASSERTIO III.** Magnanimitas est virtus. Ita S. Thomas ibidẽ a. 3. iuxta Aristotelem 4. Ethic. c. 3. Probat: quia ad virtutem pertinet, ut in rebus humanis bonum rationis seruetur: inter cæteras autem res humanas exteriores, honores præci-

puum locum tenent, ut dictum est: Ergo magnanimitas, quæ modum rationis ponit circa magnos honores, est virtus.

Quod etiam confirmant affectiones, seu dispositiones corporis, quas Aristoteles 4. Ethic. c. 3. magnanimo tribuit valde consentaneas honestæ mentis dispositioni, cum ait: *Motus lentus magnanimum videtur, & vox gravis, & locutio stabilis. Velocitas enim motus, inquit S. Thomas ibidem ad 3. prouenit ex eo, quod homo ad multa intendit, quæ explorare festinat, sed magnanimum solum intendit ad magna, quæ pauca sunt, quæ etiam indigent magna attentione; & ideo habet motum tardum.*

Similiter etiam acuitas vocis, & velocitas præcipue competit his, qui de quibuslibet contendere volunt: quod non pertinet ad magnanimos, qui non intromittunt se nisi de magnis. Et sicut prædictæ dispositiones corporalium motuum conueniunt magnanimo, secundum modum affectionis eorum: ita etiam in his, qui sunt naturaliter dispositi ad magnanimitatem, tales conditiones naturaliter inueniuntur.

59 Nec obstat primo, quod magnanimitas opponi videtur humilitati, qua ut ait Aristoteles 4. Ethic. cap. 3. magnanimum se dignum reputat magnis, & alios contemnit, humilis autem seipsum deprimat, & alios superiores estimat. Nam ut respondet S. Thomas ibidem ad 4. hæc proprie & formaliter non sunt contraria, sed diuersa; quia procedunt secundum diuersas considerationes.

Magnanimitas enim facit, ut homo se magnis dignum æstimet, secundum considerationem donorum, quæ possidet ex Deo; ut si magnam animi virtutem habeat, magnanimitas facit, ut ad perfectæ opera virtutis tendat; eademq; est ratio cuiuslibet alterius boni, puta scientiæ, vel exterioris fortune. Humilitas autem facit, ut homo seipsum parui pendat, secundum considerationem proprii defectus.

Similiter etiam magnanimitas contemnit alios, secundum quod deficiunt à donis Dei; nõ enim adeo alios æstimat, ut pro eis aliquid indecens faciat. Sed humilitas alios honorat & superiores estimat, in quantum in eis aliquid inspicit de donis Dei. Vnde psalm. 14. de viro iusto dicitur: *Ad nihilum deductus est in conspectu eius malignus; timentes autem Dominum glorificat.*

60 Nec obstat secundo, quod apud Aristotelem lib. 4. Ethic. cap. 3. magnanimitati tribui videntur quædam proprietates vitiosæ. Nimirum 1. Non esse memorẽ beneficiorum. 2. esse otiosum & tardum. 3. vti ironia ad multos. 4. non posse alijs conuiuere. 5. possidere infructuosa potius, quam fructuosa.

Nam ut respondet S. Thomas ibidem ad 5. proprietates istæ; quatenus ad magnanimum pertinent, non sunt vitiosæ, sed superexcedenter laudabiles, si recte intelligantur: nimirum 1. Ve magnanimo non sit delectabile beneficia recipere, quia maiora rependat: quod pertinet ad perfectionẽ gratitudinis, in cuius actu vult superexcellere, sicut & in actibus aliarum virtutum. 2. Non quod deficiat ab agendis ijs, quæ ipsi conueniunt, sed quia non ingerit se quibuscumque operibus, sed solum magnis, quæ eum decent. 3. non quod vtatur ironia veritati opposita, ut scilicet dicat esse aliqua vitia, quæ nõ sunt, vel

vel neget aliqua magna, quæ sunt: sed quia non totam magnitudinem suam monstrat, maxime quantum ad inferiorum multitudinem, seu vulgus promiscuum. Quia ut Aristoteles lib. 4. Eth. cap. 3. ait, ad magnanimum pertinet, magnum esse ad eos, qui in dignitate & bonis fortuna sunt; ad medios autem moderatum. 4. si intelligatur, quod ad alios non possit conuiuere; scilicet familiariter, nisi ad amicos, quia omnino vitat adulationem & simulationem, quæ pertinent ad animi paruitatem. Conuiuere tamen omnibus, magnis & paruis secundum quod oportet. 5. ut sectetur magis infructuosa, non quæcunque, sed bona, id est, honesta; cum in omnibus præponat honesta vtilibus tanquam maiora. Vtilia enim quæruntur ad subueniendum alicui defectui; qui magnanimitati repugnat. Vide Aristot. 4. Eth. cap. 3.

61 ASSERTIO IV. Magnanimitas licet ex consequenti omnes virtutes respiciat, est tamen in se specialis virtus. Ita S. Thomas cit. quæstio. 129. articulo 4. ex Aristotele 2. Ethic. cap. 7. Ratio est; quia modum rationis constituit circa determinatam materiam, scilicet circa honores; ut supra dictum est. Quia tamen honor est cuiuslibet virtutis præmiū, ideo magnanimitas ex consequenti, ratione suæ materiæ, respicit omnes virtutes. Nec obstat, quod magnanimo tribuuntur diuersarum virtutum actus ab Aristotele 4. Ethic. c. 3. scilicet, non fugere commentem, neque facere iniusta, sed esse promptum ad benefaciendum, & ad ministrandum, seu largiendum, itemque esse veridicum, & non esse plantium, quod est actus patientiæ. Quia enim in oppositis horum, defectus quidam paruitatis cernitur, ideo ea vitat magnanimus, secundū quandā specialē rationē, scilicet tanquam contraria excellentia, vel magnitudini. Et constat, virtutes in operando sibi inuicem adiculari.

62 ASSERTIO V. Magnanimitas est pars quædam potentialis fortitudinis, ut etiam superius dictum. Ita S. Thomas ibidem artic. 5. Ratio est; quia magnanimitas ita fortitudini affinis ac similis est, ut tamen ab eius perfectione & excellentia deficiat. Conuenit enim quidem cum fortitudine, quatenus confirmat animum circa aliquid arduum: sed deficit ab ea, quod firmat animum in eo, circa quod facilius est firmitatem seruare; etsi magnanimitas & fortitudo nonnunquā inter se confundantur, ut videre est apud Ciceronem l. 1. de officijs, & Senecam lib. de virtut. cap. de magnanim. vbi ait: *Erū magnanimū, si pericula nec appetas vs temerarius, nec formides ut timidum. Nam nil timidum facit animum, nisi reprehensibile vitæ conscientia.*

63 ASSERTIO VI. Sicut fiducia ad magnanimitatem, ita securitas ad fortitudinem spectat; licet ex consequenti & securitas ad magnanimitatem, & fiducia ad fortitudinem pertineat. Ita S. Thomas ibidem a. 6. & 7. ex Cicerone l. 1. de officijs & l. 2. de inuent. Ratio est; quia cum magnanimus magna spectet & aggrediatur, requirit fiduciā seu spem vehementem de bono proposito assequendo: & cum fortis timorem immoderatū peruiucat, idcirco securitas, quæ significat quietem animi à timore, immoderate & principaliter pertinet ad fortitudinem. Sicut tamen spes est causa audaciæ, ita timor est causa desperationis: ideo sicut fiducia

ex consequenti pertinet ad fortitudinē, in quantum vitatur audacia, ita securitas ex consequenti pertinet ad magnanimitatem, in quantum repellit desperationem.

64 ASSERTIO VII. Sed & bona fortunæ non nihil conferunt ad magnanimitatem. Ita S. Thomas ibidem c. 8. ex Aristotele 4. Eth. c. 3. Ratio est; Quia magnanimitas duo respicit, nempe honorem velut materiam, & aliquid magnū operandum velut finē: ad vtrumque autē istorū bona fortunæ conferunt; præsertim quia vulgus maximi æstimat exteriora bona fortunæ, iisque honoris plurimū defert. Quia tamen magnanimus non æstimat exteriora bona fortunæ, velut magna, idcirco nec de eis multum extollitur, si adsint, nec in eorum amissione multum deijcitur. iuxta S. Thomam ibidem ad 3.

65 Quæritur tertio, quæ & qualia sint vitia magnanimitati opposita.

Respondetur cum S. Thoma à q. 130. sequentibus assertionibus I. Vitia magnanimitati opposita vniuersim sunt quatuor, eaq; duplicis generis; tria enim eidem opponuntur per excessum, nimirum præsumptio, ambitio, & inanis gloria; quartum, nempe pusillanimitas per defectum. Ita S. Thomas initio q. 130. Ratio patebit ex sequentibus.

66 ASSERTIO II. Præsumptio est vitium magnanimitati oppositum per excessum, quo quis attemptat ea, quæ vires ac facultatem suam excedunt, Ita S. Thomas q. 130. a. 1. & 2. iuxta Aristotelem 2. Ethic. cap. 7. & libro 4. cap. 3. Magnanimus enim nō tendit in maiora, quam sibi conueniunt, nec transcendit proportionem suæ facultatis: sicut etiam naturaliter quælibet actio, commensuratur virtuti agentis. Quia tamen quæ per alios possumus, aliquantisper per nos possumus, iuxta Aristotelem 3. Ethic. cap. 3. idcirco non est præsumptionis, opus virtutis attentare cum auxilio diuino, quod nemini denegatur, licet id præsumptuosum esset, si ad hoc aliquis tenderet, abque fiducia diuini auxilij, iuxta S. Thomam eodem a. 1. ad 3. Quo spectat etiam illud Senecæ lib. de virtutibus cap. de moderanda fortitudine: *Magnanimitas si se extra modum suum extollat, faciet virum minacem, inflatum, turbidum, inquietum & in quascunq; excellentias dictorum factorumque neglecta honestate festinum.* Alia est præsumptio spei opposita, de qua disput. 2. q. 1. dub. 4.

67 ASSERTIO III. Ambitio est vitium magnanimitati oppositum per excessum, quo quis inordinate honorem desiderat, vel quem non meretur, vel quem non in Deum, nec in aliorum vtilitatem, sed ad proprium solum commodum refert. Ita S. Thomas quæst. 131. art. 1. & 2. Ratio; quia iisdem tribus supradictis modis accidit, appetitum honoris esse inordinatum. 1. Quod aliquis appetit testimonium de excellentia, quā non habet, quod est appetere honorem supra suā proportionem, adeoque indebitum. 2. Quod honorem sibi soli cupit, non referendo in Deum, cui tamen præcipue omnis honor debetur, velut auctori eius boni, cui honor defertur. 3. Quod appetitus in ipso honore quiescit, non referens honorem ad vtilitatem aliorum; cum tamen bonum, quod honor respicit, detur homini à

Deo, ut ex eo alijs proficiat. Hæc vero omnia ad ambitionem pertinent.

68 Vbi notandum, honorẽ non esse bonum per se expetibile. Non enim dicitur premium virtutis, inquit S. Thomas cit. a. 1. quoad ipsum virtuosum, ut scilicet hoc pro premio expetere debeat. Sed pro premio expetit beatitudinem, quæ est finis virtutis. Dicitur autem esse premium virtutis, ex parte aliorum, qui non habent aliquid maius, quod virtuosus retribuunt, quam honorem; qui ex hoc ipso magnitudinem habet, quod perhibet testimonium virtuti; licet absolute non sit sufficiens premium virtutis. Nec est absurdum, eidem virtuti plura vitia per excessum opponi, secundum diversa, quæ in virtute spectantur; sicut in proposito est opus, quod magnanimus attentat per modum finis, & honor, quem respicit magnanimitas velut materiam: respectu prioris opponitur magnanimitati præsumptio: respectu posterioris ambitio, iuxta S. Thomam eodem a. 2.

69 **ASSERTIO IV.** Inanis gloria est vitium magnanimitati oppositum per excessum, quo vanæ quæritur gloria, nimirum vel de eo, quod non est; vel de eo, quod non est gloria dignum; vel de eo quod iudicio hominum tantum laudatur, gloriam expetendo; vel ipsam gloriam ad finem indebitum referendo. Ita S. Thomas q. 132, a. 1. & 2.

Ratio est; quia gloria est quidam effectus honoris & laudis, nimirum frequens de aliquo fama cum laude, ut ait Cicero libro 2. de inuent. vel ut Augustinus libro 83. quæstione 3. quasi clara cum laude notitia; quam etsi appetere vniuersim ac per se non sit illicitum, necesse est tamen hunc appetitum, non minus quam appetitum honoris, magnanimitate moderari; qui appetitus si immoderatus sit, dicitur vana seu inanis gloria; idque tripliciter. 1. Ex parte rei, de qua quis gloriam quærit, puta cum quis quærit gloriam de eo, quod non est, vel de eo, quod non est gloria dignum, sicut de aliqua re fragili & caduca. 2. ex parte eius, à quo quis gloriam quærit, puta (principaliter) hominis, cuius iudicium non est certum. 3. ex parte ipsi qui gloriam appetit; qui videlicet appetitum gloriæ suæ non refert in debitum finem, puta ad honorem Dei, vel proximi salutem, ut docet S. Thomas eodem a. 1.

Gloria vero quæ habetur à Deo, non est gloria vana, sed vera, quæ bonis operibus velut præmium repromittitur, vnde Apostolus 2. Cor. 10. v. 17. *Qui gloriatur, in Domino gloriatur. Non enim qui seipsum commendat ille probatus est: sed quem Deus commendat. Qui autem propter humanam gloriam opera virtutis operatur, non est vere virtuosus, ut Augustinus probat l. 5. de ciuit. Dei cap. 12.*

70 Neq; ad hominis perfectionem pertinet, ut ab alijs cognoscatur; quare nec est per se appetendum. Potest tamen appeti, in quantum est utile ad aliquid, ut nimirum vel Deus ab hominibus glorificetur, iuxta illud Matthæi 5. v. 6. *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum, qui in cælis est;* vel ut homines proficiant ex bono, quod in alio cognoscunt; vel ut ipse homo ex bonis, quæ in se cognoscit per testimonium laudis alienæ, studeat in eis perseverare,

& ad meliora proficere. Et secundum hæc laudabile est, ut quis curam habeat de bono nomine, iuxta Eccl. 4. 1. Et ut provideat bona coram Deo, & hominibus. iuxta Rom. 12. Non tamen ut in hominum laude inaniter delectetur, ut docet S. Thomas ibidem ad 2. & 3.

71 **ASSERTIO V.** Inanis gloria potest esse peccatum mortale duobus modis. Primo ratione materis, de qua quis gloriatur, ut cum quis gloriatur de aliquo falso, quod aduersatur diuinæ reuerentiæ seu gloriæ, secundum illud Ezechielis 28. v. 2. *Eleuatum est cor tuum, & dixisti Deus ego sum. Et 1. Cor. 4. v. 7. Quid habes, quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non accepisti? Vel cum quis bonum temporale, de quo gloriatur, præfert Deo, contra illud Ierem. 9. v. 23. Non gloriatur sapiens in sapientia sua; & non gloriatur fortis in fortitudine sua; & non gloriatur dives in diuitijs suis; sed in hoc gloriatur, qui gloriatur, seire & nosse me: quia ego sum Dominus, qui facio misericordiam & iudicium, & iustitiam in terra: hæc enim placent mihi ait Dominus: quo proinde etiam spectat gloria de peccato mortali. Vel cum quis præfert testimonium hominum testimonio Dei, de quibus Ioannis 12. v. 43. *Dilexerunt gloriam hominum magis, quam gloriam Dei.**

72 Secundo, ex parte ipsius gloriantis, qui intentionem suam refert ad gloriam, tanquam ad vltimum finem, ad quem scilicet ordinat etiam virtutis opera, & pro quo consequendo non prætermitte facere etiam ea, quæ sunt contra Deum. Vnde Augustinus libro 5. de ciuit. cap. 14. ait; *amore humanæ laudis tam inimicis esse pia fidei, si maior in corde cupiditas gloriæ, quam Dei timor vel amor, ut dicitur Dominus, (Ioannis 5. vers. 44.) Quomodo potest credere gloriam ab inimicis expectantes, & gloriam quæ à solo Deo est non querentes? Si autem amor humanæ gloriæ quamuis sit inanis, non tamen repugnet charitati, neque quantum ad id, de quo est gloria, neque quantum ad intentionem gloriæ querentis, non est peccatum mortale, sed veniale. Ita S. Thomas q. 132. artic. 3. Ratio est; quia peccatum inanis gloriæ per se non aduersatur charitati proximi; sed potest tamen aduersari charitati Dei; idque duobus modis supra explicatis.*

73 **ASSERTIO VI.** Inanis gloria est vitium capitale, cuius filia numerantur, inobedientia, inconstantia, hypocrisis, contentio, pertinacia, discordia, nouitatum præsumptio. Ita S. Thomas quæst. 132. artic. 4. & 5. ex Gregorio 31. Moral. cap. 3. 1. etsi à nonnullis pro vana gloria vitium capitale statuat superbia; quod tamen eodem fere recidit. Ratio est; quia appetitus gloriæ est admodum vehemens, & ex parte materis vniuersalis, ex quo proinde, si immoderatus sit, tam in verbis, quàm in factis, pro varia gloriæ affectatione, varia peccata enasci solent, ut dictum.

74 **ASSERTIO VII.** Pusillanimitas est vitium magnanimitati oppositum per defectum, quo quis magna refugit, etiam quæ aliqui sibi, ac suis viribus sunt proportionata. Quaratione seruus, qui acceptam pecuniam Domini sui fodit in terrâ, nec operatus est cum ea, propter quendam pusillanimitatis timorem, punitur à Domino, Matthæi 25. & Lucæ 19. Ita S. Thomas q. 133. art. 1. & 2. Ratio est; quia sicut laudabile est in magnanimo,

tendere

tendere ad magna, suis tamen viribus paria, ita in pusillanimo vituperabile, ex animi parvitate eadem refugere; & sicut per præsumptionem eadem magnanimitati oppositam per excessum, aliquis excedit proportionem suæ potentia, dum nititur ad maiora, quàm possit, ita pusillanimus, vitio eadem magnanimitati per defectum opposito deficit à proportionem suæ potentia, dum recusat in id tendere, quod est suæ potentia commensuratum.

Idem tradit Aristoteles 4. Ethicor. cap. 3. ubi pusillanimitatem in vitio ponit & addit; *Qui dignificat se minoribus, quam sit dignus, dicitur pusillanimus.* Et Gregorius 1. part. Pastor. cap. 5. *Qui prodesse, inquit, utilitati proximorum prædicatione refugium, si districte indicentur, ex tantis procul dubio rei sunt, quantis venientes ad publicum prodesse poterunt.*

75 Nec obstat primo, quod iuxta Ecclii 10. vers. 15. *initium omnis peccati superbia,* cuius tamen expers videtur pusillanimitas: quia ut recte Sanctus Thomas eodem art. 1. ad 3. etiam pusillanimitas aliquo modo ex superbia potest oriri, dum scilicet aliquis nimis proprio sensu innititur, quo reputat se insufficientem ad ea, respectu quorum sufficientiam haberet. Vnde dicitur Proverb. 26. vers. 16. *sapientior sibi piger videtur septem viris loquentibus sententias.* Nihil enim prohibet, quod se quantum ad aliqua deiciat, & quantum ad alia se in sublime solat. Ita S. Thomas.

76 Nec obstat secundo exemplum Moyſis, & Jeremiæ, qui recusarunt officium sibi diuinitus declarum, Exodi 3. & Jeremiæ 1. Nam illi digni quidem erant officio, ad quod diuinitus eligebantur, ex diuina gratia: sed ipsi, *considerantes propria infirmitatis insufficientiam, recusabant; non tamen pertinaciter ne in superbiam laberentur.* Nam ut Gregorius part. 1. pastoralis cap. 7. ait: *Moyſes superbus fortasse esset, si ducarum plebis suæ sine trepidatione susceperet: & rursum superbus existeret, si Auctoris imperio obedire recusaret.*

DVBIVM V.

De tribus alijs virtutibus fortitudini annexis; nimirum magnificencia, patientia, perseverantia; ac vitus oppositis.

S. Thomas 2. 2. q. 134. 135. 136. 137. & 138.

77 **Q**uæritur primo, an & qualis virtus sit Magnificencia, & quanam vitia opposita habeat. Respondeo ex doctrina S. Thomæ quæst. 134. & 135. sequentibus assertionibus. I. Magnificencia est virtus, & quidem specialis. Ita cum Aristotele 2. Ethic. cap. 7. & lib. 4. cap. 2. S. Thomas quæst. 134. a. 1. & 2. Probat. Quia operari magna circa propriam materiam pertinet ad specialem virtutem: id autem facit magnificencia, quæ ex ipsa vi nominis talis dicitur, quod magna faciat, accipiendo *facere* proprie, vt significat operari aliquid in exteriori materia, si-

cut facere domum, vel aliud opus factibile ab arte. In cuius quidem vsu seu factione potest attendi specialis ratio bonitatis (etiam moralis) quod ipsum opus factum per artem, sit magnum (seruata tamen debita proportione ad eum, qui sumptus subministrat) in quantitate, pretiositate, vel dignitate; & secundum hoc magnificencia est specialis virtus.

Vnde Curio lib. 2. de inuent. ait: *Magnificencia est, rerum magnarum & excelſarum, cum animi quadam ampla & splendida proportione, cogitatio, atq; administratio: vt cogitatio referatur ad interiorem intentionem: administratio autem ad exteriorem executionem.* Differt à magnanimitate, quod hæc in cæteris actionibus, illa in aliquo opere factibili, modo explicato, versatur, vt notauit S. Thomas eodem a. 2. ad 2. illa circa magnos honores, hæc circa magnos sumptus versatur, vt dicemus. Et quia nullus finis humanorum operum est adeo magnus, sicut honor Dei, ideo magnificencia præcipue magnum opus facit in ordine ad honorem Dei. Quod nec Aristoteles ignorauit. 4. Ethic. cap. 2. dum ait: *Honorabiles sumptus sunt, maxime qui pertinent ad diuina sacrificia.*

79 **ASSERTIO II.** Tametsi quidem, vt dictum, per se ac proprie obiectum magnificenciae sint magna opera externa & magnifica, ex consequenti tamè materia magnificenciae dici possunt etiam, tum sumptus, quibus vititur magnificus, ad opus magnum faciendum, tum ipsa pecunia, qua vititur ad sumptus magnos faciendos; & amor pecunia, quem moderatur magnificus, ne sumptus magni impediatur. Ita S. Thomas q. 134. a. 3. ex Aristotele 4. Eth. c. 2. Ratio est; quia opera eiusmodi magna non possunt fieri sine magnis sumptibus & expensis, nec sine debita moderatione amoris pecuniarum: Ergo magnificencia ex consequenti etiam respicit magnos sumptus, ipsumq; affectum pecunia, velut materiã, in qua ad supradictum finem moderanda versatur: sicut liberalitas respicit comunem eiusdem pecuniaem vsum. Non quod magnificencia & liberalitas ex parte materiae solù differant penes magnũ & parvũ; sed quia etiã simul differunt ex parte proprii obiecti & finis; ita vt magnificencia moderetur vsum pecuniaem in ordine ad aliquod magnum opus faciendum; liberalitas vero in ordine ad alios fines, puta cætera comunia dona & sumptus, vt colligitur ex S. Thomæ eodẽ a. 3. ad 2. Quamuis etiam magnificus dona & cetera largiatur, iuxta Aristotelem 4. Eth. c. 2. *non tamen, inquit S. Thomas ibidẽ ad 3. sub ratione doni, sed potius sub ratione sumptus ordinati ad aliquod opus faciendum, puta ad honorandum aliquem (ipso exteriori opere largitionis;) vel ad faciendum aliquid unde proueniat honorati ciuitati, sicut cum facit aliquid ad quod tota Ciuitas studet.*

80 **ASSERTIO III.** Magnificencia est pars potentialis fortitudinis; adeoque virtus eidem adiuncta, vt secundaria principali. Ita S. Thomas quæst. 134. art. 4. ex dictis dub. 1. Ratio est; quia ad partem potentialem alicuius virtutis duo requiruntur; primo vt illa cum hac velut principali conuenientiam & affinitatem habeat; secundo vt ab hac excedatur & superetur. Magnificencia autem conuenit cum fortitudine,

quod vtraque tendit in aliquod arduum & difficile & vtraque est in irascibili; nimirum quia magnificentia respicit & moderatur spem in ordine ad magnificentum opus. Sed magnificentia deficit à fortitudine, quod illud arduum in quod tendit fortitudo, habet difficultatem propter periculum, quod imminet personæ: arduum autem in quod tendit magnificentia, habet difficultatem, propter dispendium rerum; quod est multo minus, quam periculum personæ.

81 ASSERTIO IV. Magnificentia duo vitia opponuntur; vnum per defectum, nimirum paruitas; alterum per excessum, quod apud latinos certo nomine caret. Ita S. Thomas quæstione 135. articulo 1. & 2. ex Arist. 2. Ethic. cap. 7. & lib. 4. cap. 2. vbi magnificentiam inter duo opposita vitia mediam constituit. Ratio est; quia magnificentia hoc ipso, quod magnos quidem in magna opera sumptus facit, conditioni tamen operantis, aliisque circumstantiis conuenientes ac proportionatos, in medio versatur, à quo proinde operans recedere potest, tam per defectum, si nimis paruos, præsertim respectu etiam ipsius operis attentati, sumptus faciat; quam per excessum, si vel respectu ipsius personæ, vel respectu ipsius operis propositi, aliarumque circumstantiarum nimis magnos sumptus faciat.

Nam vt ait Aristoteles 4. Ethic. cap. 2. paruitas principaliter quidem intendit paruitatem sumptus, vt nepe vel minimè consumat; ex consequenti autem intendit paruitatem operis, quam scilicet non recusât, dummodo paruum sumptum faciat, intendens minus expendere, quam dignitas operis requirat. Cui opponitur vitium, quo quis dictam proportionem excedit, vt scilicet plus expendat quam sit operi (adde etiam personæ, loco, tempori. &c.) proportionatum. Quod vitium græce quidè βαρυτία, à furno seu fornace dicitur, quia videlicet ad modum ignis, qui est in furno, omnia consumit; vel ἀπυροκαλία, id est, sine bono igne; quia ad modum ignis omnia frustra consumit; Latine tamen nullum proprium nomen habet, etsi per imitationem eiusdem nominis græci, dici possit Consumptio, vt ait S. Thomas ibidem a. 2. Rectius ex Aristotele dicitur βαρυτία, quasi fornacaria, & indecora opera, & ἀπυροκαλία, quasi ineptia & decori expers. Circa hanc vero doctrinam omnem, notandum est, sermonem esse de magnificentia, prout est virtus circa passiones existens: nam alia diuersa ratione etiam esse virtutè ad alterum circa operationes, ac in voluntate sitam diximus tom. 2. disp. 3. q. 4. n. 32.

82 Quæritur secundo, an & qualis virtus sit patientia; & an aliquod vitium oppositum habeat. Respondeo cū S. Thoma q. 136. sequentibus assertionibus. I. Patientia est virtus, & quidem specialis. Ita S. Thomas q. 136. a. 1. ex Augustino 1. de patientia c. 1. vbi ait: Virtus animi, quæ patientia dicitur, tam magnum Dei donum est, vt etiam ipsius, qui nobis eam largitur, patientia prædicetur. Ratio est; quia patientia, ex comuni virtutis moralis ratione, habet, vt conseruet bonum rationis contra impetum passionum; ex speciali autem sua ratione habet, vt bonum rationis cōseruet contra tristitiam in ad-

uersis; eam scilicet moderando, ne ratio tristitia succumbat, iuxta descriptionem patientiæ ex Augustino c. 2. de patientia vbi ait: Patientia hominis est, quæ mala æquo animo toleramus (id est, sine perturbatione tristitiæ) ne animo in quo bona deseramus per quæ ad meliora perueniamus. Et ibidem c. 2. & 5. ait, patientes proprie dici, qui malum mala non committendo ferre, quam non ferendo committere.

83 ASSERTIO II. Patientia est pars quasi potentialis fortitudinis, vt quæ eidem adiungitur, tanquā virtus secundaria principali. Ita S. Thomas q. 136. a. 4. cū Cicerone l. 2. de inuent. Probatur ex dictis in simili de magnificentia. Conuenit enim patientia cum fortitudine, quod vtraque consistit in sustinendis aduersis; sed patientia à perfectione fortitudinis deficit, quod hæc refertur ad sustinendū illa, quæ pertinent ad pericula mortis, quæ sunt mala omnium difficillima; illa vero versatur circa mala & aduersa cætera æquanimiter perpetienda.

Alioquin ex parte ipsius passionis secundum se spectatæ, quam velut materiam moderantur, nõ differunt; nisi quod fortitudo ita tristitiam sine dolorem ex periculis mortis moderetur, vt principaliter versetur circa timores; patientia vero principaliter circa tristitiam, cuius laus in eo non consistit, quod non fugiat aduersa futura, sicut fortitudo; sed quod æquo animo fert presentia mala: qua de causa etiam fortitudo proprie est in irascibili, patientia autem in concupiscibili; etsi patientia late accepta includatur in fortitudine, tanquā pars integralis eiusdem, iuxta S. Thomam ibidem ad 2. & 3. & ea, quæ diximus dub. 1.

84 ASSERTIO III. Patientia magnam quidem habet cum longanimitate affinitatem, proprie tamen ab ea distinguitur. Ita S. Thomas q. 136. a. 5. Declaratur. Conuenit enim longanimitas cū patientia, duplici ratione; primo quia vtraque sustinet aliquod malum, propter aliquod bonum. Secundo quia vtraque remouet immoderatam tristitiam. Differt tamen patientia à longanimitate; quod hæc proprie versetur in tendētia ad aliquid, quod in longinquum distat. Atque ideo magis respicit spem tendentē in bonum, quam audaciā vel timorē, sive tristitiam; ex quo capite etiam longanimitas maiorē conuenientiam videtur habere cum magnanimitate, quæ cum patientia, vt ait S. Thomas ibidem.

Quatenus tamē sub eadē ratione mali contristantis, potest cōprehendi, & dilatio boni sperati, quæ pertinet ad longanimitatem (adeoq; in obiectis supernaturalibus ad virtutē spei) & labor, quæ homo sustinet in continuata executione boni operis, quod pertinet ad constantiam, tam longanimitas, quam etiam constantia sub patientia comprehenduntur.

Vnde & Tullius lib. 2. de inuent. definit patientiam: Est honestatis ac utilitatis causa voluntaria ac diuturna perpessio rerum arduarum ac difficilium. Quod dicit arduarum, pertinet ad grauitatem mali, quam proprie respicit patientia: quod vero addit diuturna, pertinet ad longanimitatem, secundum quod conuenit cum patientia, iuxta S. Thomam ibidem.

In quem sensum etiā Augustinus l. de patienti-

83
tia cap. 1. ait: *Patientiam Dei pradicari, non in hoc, quod aliquod malum patiarur, sed in hoc quod expectat malos, ut conuertantur.* Et Ecclesiastici 5. v. 4. dicitur: *Ne dixeris Peccavi; & quid mihi accidit triste? Alijssimus enim est patiens redditor.* Quibus verbis Dei longanimitas in sustinendis peccatoribus commendatur.

85
ASSERTIO IV. Tamen si magna quidem sit virtus patientiæ, à tribus tamen virtutibus Theologicis, & quatuor cardinalibus præstantiâ superatur. Ita S. Thomas q. 136. a. 2. Et quod ad virtutes Theologicas, prudentiamq; & iustitiam attinet, patet ex dictis in simili de fortitudine, dub. 1. De fortitudine autè & temperantiâ probatur; quia cum vtriusque laus consistat in remouendis impedimentis bene operandi, eo vnaquæque in hoc genere est potior, quo impedimentum illud magis à bono retrahit. Plus autem à bono retrahunt tum pericula mortis, circa quæ est fortitudo, tum delectationes tactus, circa quæ est temperantiâ; quam quævis aliâ aduersâ, circa quæ est patientiâ.

86
Dicitur tamen patientiâ habere opus perfectum, Iacobi 1. vers. 4. Scilicet *in aduersis tolerandis*, ex quibus primo procedit tristitia, quam moderatur patientiâ, secundo ira, quam moderatur mansuetudo; tertio odium, quod tollit charitas, quarto iniustum nocumentum, quod prohibet iustitia. *Tollere autem principium vniuscuiusque mali est perfectius.*

Dicitur etiam Luca 21. v. 19. *In patientiâ vestra possidebitis animas vestras*; in quantum illa radicatus euellit passiones aduersitatum, quibus anima inquietatur. Dicitur etiam à Gregorio homil. 35. in Euangelia, *Patientiâ radix est custos omnium virtutum*; non quasi directe eas causando, & conseruando, sed solum remouendo prohibens.

87
ASSERTIO V. Patientiâ, quæ vera & perfecta virtus est, non potest haberi sine gratiâ & charitate. Ita S. Thomas q. 136. Ratio est; quia nemo patitur mala, nisi propter bonum aliquod amatum; nec adeo constanter quoduis malum, nisi propter summum bonum, summe amatum: quod ad charitatem pertinet, à qua etiam causatur perfecta patientiâ, secundum illud 1. Cor. 13. *Charitas patiens est.* &c. Vnde psalm. 61. v. 6. dicitur; *Quoniam ab ipsa (Deo) patientiâ mea.* De qua re plura disput. 1. q. 8. dub. 4. & tom. 2. disp. 6. quæst. 3. dub. 2.

88
ASSERTIO VI. Patientiæ per defectum opponitur vitium impatientiæ, quo quis frustra ac sine ratione aduersis præsentibus reluctatur, vel immoderate de ipsdem trifatur, ita vt idcirco à debito virtutis officio recedat. De hac quidem re nihil habet S. Thomas, sed videtur tamen id communi sensu notum. Ratio est; quia cum virtutis patientiæ consistat in moderanda tristitia, & superuacanea oblectatio animi, in ipsdem aduersis; ad oppositum impatientiæ vitium spectabit.

Vitium tamen per defectum oppositum patientiæ communiter nullum assignatur; quia quo leuius aduersa ferantur, eo maioris id laudis est;

nisi quis vel mala ferat, quæ ex charitatis aut alterius virtutis debito repellere tenetur; quod ignauiæ vitium dici potest: vel nisi quis ob vanum finem, seu motuum, in aduersis etiam inaniter gestiat, quod & raro accidit, & si quando accidit, numquam id absque speciali prauitate alicui alij virtuti opposita accidit, vt cum Anabaptistæ, alijue hæretici in aduersis ob perfidiam illatis vane gestiunt & exultant, quod ad infidelitatem & vanam gloriam pertinet.

Magnitudo vero peccati Impatientiæ æstimanda est potissimum, ex effectibus, qui ex Impatientiâ oriuntur; à quibus ipsum peccatum Impatientiæ regulariter non videtur distingui.

89
Quæritur tertio, an & qualis virtus sit Perseuerantiâ, quæque vitia opposita habeat. De hac reagit Sanctus Thomas q. 137. & 138. ASSERTIO I. Perseuerantiâ est specialis virtus, per quam homo ex proprio animi proposito, in honestis operibus persistit, quantum necesse est. Ita S. Thomas q. 137. a. 1. Probat; quia iuxta Aristotelem 2. Ethic. cap. 3. virtus est circa difficile & bonum; & ideo vbi occurrit specialis ratio difficultatis vel boni, ibi est specialis virtus: perseuerantiâ autè respicit specialem rationem difficultatis & boni: Ergo &c. Minor probatur. Opus enim virtutis potest habere bonitatem & difficultatem primo ex ipsa specie actus, desumpta à proprio obiecto; secundo, ex ipsa diuturnitate temporis. Nam hoc ipsum, inquit S. Thomas, quod est diu insistere alicui difficili, specialem difficultatem habet, & ideo diu persistere in aliquo bono, vsq; ad consummationem, pertinet ad specialem virtutem perseuerantiæ; cuius est in operibus virtutum diuturnitatem sustinere prout necesse est. Quod intelligendum est de perseuerantiâ, qua quis ex proposito, adeoque ex speciali intentione ipsius actualis perseuerantiæ, velut specialis finis, in proposito & inchoato bono immobiliter persistit.

90
Potest enim perseuerantiâ adhuc tribus alijs modis ita accipi, vt nõ sit aliqua specialis virtus, vt notauit S. Thomas q. 137. a. 1. ad 2. Primo vt est generalis conditio gratiæ, & charitatis, aliarumque virtutum, quibuscum homo ex hac vita decedit; qua ratione de perseuerantiâ actum est suo loco de gratiâ q. 3. dub. 8. & q. 6. dub. 9. Secundo, vt significat immobilitatem persistendi, præcise oratam ex vi ipsius habitus virtutis; qua ratione immobiliter persistere consequitur quamlibet virtutem (tanquam communis scilicet cuiusque virtutis effectus) in quantum est qualitas difficile mobilis, vt ait S. Thomas q. 137. a. 1. ad 3.

Tertio S. Thomas ibidem ad 1. ex Aristotele 7. Eth. c. 7. & 4. Eth. circa finem, aliam perseuerantiæ acceptionem adfert, qua quis scilicet ægre, nec sine magna repugnantia, ac vehementi sensu contrarij, in bono persistit, tum tolerando diu pericula vitæ, tum præcipue sustinendo difficultatem carendi seu resistendi delectationibus tactus, quæ mala attenduntur circa necessaria vitæ, puta circa defectum ciborum, & aliorum huiusmodi; quæ quandoque imminenti diu sustinenda; quomodo, inquit S. Thomas perseuerantiâ non est virtus perfecta, sed est quoddam imperfectum in genere virtutis, prout in

simili de continentia loquitur Aristoteles 4. Eth. circa finem. Quod intelligendum est de perfectione virtutis non secundum essentiam, sed secundum rationem indiuiduam, & roboratum virtutis statum, vt dictum tom. 2. disput. 3. q. 4. dub. 3. à n. 33. vbi etiam diximus, perseverantiam hoc modo acceptam ad fortitudinem spectare, nec ab ea differre, nisi vt imperfectum à perfecto; nempe loquendo de perseverantia, prout versatur in sustinendis periculis vitæ: nam prout sustinet carentiã delectationũ tactus, ad temperantiam tinet, nec à continentia videtur distingui, contra quam ibidem perseverantiã distinximus.

91

ASSERTIO II. Perseuerantia est pars quasi potentialis fortitudinis. Ita cum Cicerone lib. 2. de inuent. ex dictis supra dub. 1. docet S. Thomas q. 137. a. 2. Ratio est; quia perseverantia cum fortitudine conuenit, quod vtriusque laus & officium consistit in sustinendo firmiter aliquod difficile: deficit autem à perfectione fortitudinis; quia sustinere difficultatem prouenientẽ ex diuturnitate boni operis, non est tam difficile, quam sustinere pericula mortis.

Nec obstat, quod perseverantia secundum materiam, puta quatenus est circa tristitias tactus, hoc est, tristitias, ex carentia delectationis tactus, iuxta Aristotelem 7. Ethic. cap. 4. & cap. 7. magis conuenit cum temperantia; quia subordinatio & annexio virtutum principaliter non attenditur circa materiam, sed potius secundum modum ac formam, in qua perseverantia magis conuenit cum fortitudine, in quantum firmitatem seruat contra difficultatem diuturnitatis. Cuius virtutis etiam est, moderari aliquas passiones, scilicet timorem fationis, aut defectus, propter diuturnitatem; quã de causa etiam hæc virtus est in appetitu irascibili, sicut & fortitudo, iuxta S. Thomam eodem a. 2. ad 1. & 2.

92

ASSERTIO III. Est quidem Constantia virtus affinis perseverantiæ; sed re ipsa tamen ab ea distincta. Ita S. Thomas q. 137. a. 3. Probat. Quia perseverantia & constantia conueniunt, quidem in fine, quia ad vtrumque pertinet firmiter persistere in aliquo bono. Differunt autem secundum ea, quæ difficultatem adferunt ad persistendum in bono. Nam virtus perseverantiæ facit firmiter persistere hominem in bono, contra difficultatem, quæ prouenit ex ipsa diuturnitate actus. Constantia autem facit firmiter persistere in bono, contra difficultatem, quæ prouenit ex quibuscunque alijs exterioribus impedimentis. Et ideo principalior pars fortitudinis est perseverantia, quam constantia: quia difficultas, quæ est ex diuturnitate actus, est essentialior actui virtutis, quam illa quæ est ab exterioribus impedimentis. Ita S. Thomas cit. a. 3. Conuenit quidem etiam constantia cum patientia, ex parte materiæ, quatenus vtraque respicit exteriora impedimenta virtutis, quæ tristitiam aut difficultatem adferunt; sed conuenientia ex parte finis, qua cum perseverantia conuenit, est potior.

93

ASSERTIO IV. Perseuerantia indiget speciali auxilio gratiæ. Ita S. Thomas q. 137. a. 4. Probat. & declaratur. Perseuerantia enim ad pro-

positum dupliciter accipitur. Primo pro ipso habitu perseverantiæ, secundum quod est virtus, nempe specialis & infusa. Et hoc modo indiget dono habitualis gratiæ, sicut & ceteræ virtutes infusæ: secundo potest accipi pro actu perseverantiæ, durante usque ad mortem. Et hoc sensu indiget non solum gratia habituali, sed etiam gratuito Dei auxilio, conseruantis hominem in bono, usque ad finem vitæ, iuxta Augustinum l. de bono perseverant. Quia cum liberum arbitrium de se sit vertibile, hoc ei non tollatur per habituales gratias, presentis vitæ, non subest potestati arbitrij, etiam per gratiam reparati, vt se immobiliter in bono statuat: licet sit in potestate eius, quod hoc eligat. Plerumque enim cadit in nostra potestate electio, sed non executio. Ita S. Thomas. De qua re ex instituto actum de gratia q. 3. dub. 8. & q. 6. dub. 9.

ASSERTIO V. Duo sunt vitia perseverantiæ opposita; nimirum mollities, & pertinacia. Illa per defectum, ista per excessum. Ita S. Thomas q. 138. a. 1. & 2. ex Aristotele 7. Ethic. 7. & c. 9. & Cicerone l. 2. de inuent. Probat. & declaratur. Laus enim perseverantiæ in hoc consistit, vt non recedatur à bono, propter diuturnam tolerantiam difficultatum laboriosorum; cui directe & per defectum opponitur, si quis facile recedat à bono, propter aliqua difficilia, quæ sustinere non potest; quod ad mollitiem pertinet, qua quis recedit à bono, propter tristitias causatas ex defectu delectationum, quasi cedens debili mouenti; sicut molle dicitur, quod facile cedit tangenti, non autem, quod cedit fortiter impellenti; cum & parietes (vtique non molles) cedant machine percussenti, iuxta Aristotelem 2. Eth. c. 7. Grauius autem impellit metus periculorum, quam cupiditas delectationum: ipsa etiam voluptas fortius mouet atrahendo, quam tristitia de carentia voluptatis retrahendo; quia carentia voluptatis est purus defectus: qui ergo huic cedit, mollis dicitur.

Alia est mollities, castitati opposita, de qua Apostolus 1. Cor. 6. v. 10. vt notum est.

At vero si quis in proposito suo vltra debitum ac decentiam perseverat, incidit in vitium pertinaciæ, perseverantiæ oppositum per excessum. Dicitur enim pertinax, iuxta Isidorum lib. 10. Etym. qui est impudenter tenax, & quasi omnino tenens; idemque pernicax, eo quod in proposito suo ad victoriam (quam antiqui viciam dicebant) perseverat. Quos etiam Aristoteles 7. Eth. cap. 9. vocat Ischyronomones, id est fortis sententiæ, vel Idionomones, id est, propriæ sententiæ; quia scilicet perseverant in propria sententiã plusquam oportet; mollis autem minus quam oportet: perseverans, secundum quod oportet. Vnde patet inquit S. Thomas cit. a. 2. quod perseverantia laudatur sicut in medio existens; pertinax autem vituperatur secundum excessum medij; mollis autem secundum defectum.

Magnitudo vero vitiorũ seu peccatorum, quæ perseverantiæ opponuntur, ex ratione materiæ, à qua quis deficit, seu in qua quis vltra debitum persistit, damnisque con-

secutis æstimanda est.